

Bibliografie De Beer

Ed Buijsman

Bibliografie De Beer
Mededelingenreeks Natuurmonument De Beer 13
Versie 1, september 2014
© Ed Buijsman, Houten

De Mededelingenreeks Natuurmonument De Beer
beoogt informatie over het voormalige natuurmonument De Beer toegankelijk te maken.
De uitgaven zijn beschikbaar via de website www.natuurmonumentdebeer.nl.

Afbeelding voorpagina
Deel van de publicatie 'Een novemberdag op de Beer',
Simon de Waard, *De Wandelaar*, 8, 365- 373, 1936

Correspondentieadres
Bovencamp 57
3992 RX Houten
030 6373498
info@natuurmonumentdebeer.nl

Deze uitgave of delen eruit mogen vrijelijk worden verspreid en vermenigvuldigd
op voorwaarde dat te allen tijde duidelijk is welke de herkomst van de informatie is.

1 Ter inleiding

Deze uitgave geeft een overzicht van de publicaties van de publicaties die over het voormalig natuurmonument De Beer zijn verschenen. Een dergelijk overzicht staat ook in 'Bronnen van informatie over het natuurmonument De Beer'. Deze laatste publicatie wordt echter maar zeer sporadisch bijgewerkt. Bovendien blijkt uit reacties dat alleen een overzicht van de verschenen literatuur over De Beer in behoeftes kan voorzien. Daarom daarover nu een afzonderlijke publicatie. De literatuur wordt op twee manieren gepresenteerd: alfabetisch (2) en chronologisch (3). Het alfabetische deel bevat bij sommige ingangen ook annotaties. Het gaat hier om artikelen in natuurtijdschriften of anderszins tijdschriften die zich richten op een specifieke doelgroep. Tot slot is onderdeel over artikelen in kranten, weekbladen, publiekstijdschriften en dergelijke opgenomen. Volledigheid is hierbij niet nagestreefd.

2 Literatuur, alfabetisch

- Adriani, M.J. & Maarel, E. van der, 1962. De duin- en slikgebieden van Voorne en het Brielse gat. *Natuur en Landschap* 16, 177-197.
- Adriani, M.J. & Maarel, E. van der, 1968. *Voorne in de branding*. Stichting wetenschappelijk duinonderzoek Oostvoorne, 104 pp.
- Adriani, M.J., Gonggrijp, G.P., Nijkamp, J.F. & Regteren-Altena, J.F. van, 1980. *Ontdek de duinen*. IVN/VARA/PWN, Amsterdam/Hilversum, 288 pp.
- Altona, J.B., 1882. *Eene poging tot oplossing der kwestie van den Nieuwen Waterweg van Rotterdam naar zee*. Wyt & Zonen, Rotterdam, 14 pp.
- Anonymus, 1858. *Rapport over de verbetering van den waterweg van Rotterdam naar zee, uitgebragt door een raad van den waterstaat, ingesteld bij besluit van den Minister van Binnenlandsche Zaken van den 5den november 1857, no. 125, 3de afdeling*. Van Weelden en Mingelen, 's-Gravenhage, 44 pp.
- Anonymus, 1861. *De doorsnijding van den Hoek van Holland: met eene kaart*. Van Elk, Dordrecht, 12 pp.
- Anonymus, 1879. *Voorloopig verslag van de Staats-Commissie benoemd bij Koninklijk besluit van 4 december 1877, no. 1, tot het instellen van een onderzoek omtrent de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee*. Algemeene Landsdrukkerij, 's-Gravenhage, 235 pp.
- *Het eigenlijke rapport telt slechts 24 pagina's; de rest zijn bijlagen. Op het moment van verschijnen van het rapport was de aanleg begroot op f 5.62917; er was al f 12.912737 besteed en f 3.222000 aanbesteed.*
  - *Citaat: 'De vraag, of het stelsel eener open rivier hier te regt boven alle andere door den Raad van den Waterstaat beoordeelde plannen, is gekozen, werd, met uitzondering van één lid, den Kapitein ter zee Buijskes, door de overige leden toestemmend beantwoord, terwijl allen eenstemmig van oordeel waren, dat thans bij dit stelsel moet worden volhard.' En: 'En de eerste en voornaamste oorzaak van het niet slagen meenen wij hierin te moeten zoeken, dat in het geheele plan – en bij de uitvoering is men in dit opzigt daaraan langen tijd te trouw gebleven – te veel aan de werking der natuur is overgelaten.'*
- Anonymus, 1880. *Eindverslag van de Staats-Commissie benoemd bij Koninklijk besluit van 4 december 1877, no. 1, tot het instellen van een onderzoek omtrent de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee*. Algemeene Landsdrukkerij, 's-Gravenhage, 155 pp.
- Anonymus, 1880. *Beantwoording door de Staatscommissie benoemd bij Koninklijk besluit van 4 december 1877, no. 1, tot het instellen van een onderzoek, omtrent de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee van eenige door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid bij schrijven van 23 augustus 1880, nr. 15, gestelde vragen*. Algemeene Landsdrukkerij, 's-Gravenhage, 38 pp.
- Anonymus, 1905. *Verslag der vergadering, op 3 juni 1905 te Rotterdam gehouden. Verslagen en Mededelingen van de Nederlandsche Ornithologische Vereeniging* 2, 1-5.
- Anonymus, 1905. *Verslag der excursie, op 4 juni 1905 naar den Hoek van Holland gehouden. Verslagen en Mededelingen van de Nederlandsche Ornithologische Vereeniging* 2, 6-12.
- Anonymus, 1916. *De Waterweg langs Rotterdam naar zee: 1866-1916*. Ministerie van Waterstaat, 's-Gravenhage, 124 pp.
- Anonymus, 1920. *Verslag van de Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk Besluit van 20 maart 1916, no. 23, met opdracht een onderzoek in te stellen omtrent de oorzaken van de buitengewoon hooge waterstanden, tijdens den stormvloed van 13/14 januari 1916 voorgekomen op de in Zuidholland gelegen benedenrivieren, meer bepaaldelijk op den Rotterdamschen Waterweg*. Van Langenhuisen, 's-Gravenhage, 565 pp.
- Anonymus. 1922. *Verslag van de werkzaamheden der Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Vogels over het tijdvak 1 juli 1920 tot 1 juli 1921. Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Vogels Jaarboekje 1919-1921*.
- Anonymus, 1926. *Excursie naar Hoek van Holland*. *Ardea* 15, 107.

- Anonymus, 1929. Charadrius morinellus L. op den doortrek te Hoek van Holland. *Ardea* 18, 179.
- Anonymus, 1929. Het bezoek aan De Beer. *De Levende Natuur* 33, 368.
- Anonymus, 1946. *Het industriegebied van den Nieuwen Waterweg*. Stichting Havenbelangen, Rotterdam, 15 pp.
- Anonymus, 1950. Verslag van de Nederlandsche Ornithologische Vereniging van 1 Januari 1948 tot 31 December 1948. *Ardea* 37, 188-194.
- Anonymus, 1950. Verslag van de Excursie naar "De Beer", bij Hoek van Holland, op 23 oktober 1949. *Ardea* 37, 194-196.
- Anonymus, 1956. Alarm over De Beer. *Natuur en Landschap* 10, 224 1956.
- Anonymus, 1956. Natuurmonument "De Beer" bedreigd? *Wiek en Sneb* 4, 78.
- Anonymus, 1956. *Randstad en Delta*. Rapport van de Provinciale Planologische Dienst in Zuid-Holland, Den Haag, 85 pp.
- Anonymus, 1957. *Randstad en Delta. Een studie over de ontwikkeling van het Zuidhollandse zeehavengebied*. Waltman, Delft, 95 pp.
- Anonymus, 1961. *Het natuurmonument "De Beer"*, 3de geheel herziene druk. Stichting 'Natuurmonument 'De Beer'', 40 pp.
- Anonymus, 1962. De slag om Voorne. *Natuur en Landschap* 16, 209-215.
- Anonymus, 1962. *De natuurgebieden van Voorne bedreigd*. Contact-Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming, Stichting Het Zuid-Hollands Landschap, Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, Stichting Natuurmonument De Beer, Stichting Wetenschappelijk Duinonderzoek, 32 pp.
- Anonymus, 1964. De Beer sloot 1 januari 1964 voorgoed. *Natura* 61, 1-2.
- Anonymus, 1964. Het trieste einde van De Beer. *Het Vogeljaar* 12, 213-216.
- Anonymus, 1974. *Eerbetoon aan de Stichting Natuurmonument De Beer*.
- Anonymus, sa. *Rotterdam, Botlek en Europoort. Verslag van de conferentie voor rectoren, directeuren en docenten van het V.H.M.O., gehouden door het C.B.O. op 14 en 15 oktober 1959 te Rotterdam*. Stichting Contactcentrum Bedrijfsleven-Onderwijs, Dan Haag, 50 pp.
- Assem, J. van den, 1954. Waarnemingen over het gedrag van de Grote Stern. *De Levende Natuur* 57, 1-9.
- Assem, J. van den, 1954. Kokmeeuwen als belagers van Grote Sterns. *De Levende Natuur* 57, 141-145.
- Bakker, J., 1947. De Beer. *Wij van Financiën* 2, 5.
- Batelaan, G., 1933. Een dag naar de Scheurpolder. *De Wandelaar* 5, 189-192.
- Belangstellende, Een, 1877. *De Nieuwe Waterweg door den Hoek van Holland*. Van Dobben, Rotterdam, 24 pp.
- Bergwerff, J., sa. *Het bijzondere leven van Willem Pols*.¹
- Bergwerff, J., sa. *Rozenburg in oude ansichten, deel 11*. Europese Bibliotheek, Baarn.
- *Interessante details en foto's. No 38. Gerrit van Staalduinen was een verwoed jager. Hij woonde op 't Stort. Hij laat in 1930 een houten woning bouwen voor Willem Pols (foto). Op 28 oktober 1935 wordt Pols tot jachttopzichter benoemd. No 39. Arie Prins met feestelijk versierde boot. Arie Prins is overleden op 28 mei 1978. No 47. Vermeld het bataljon II-39 R.I. onder bevel van reserve-majoor G Witkamp lopen op 1 september 1939 van hun medlingsplaats Brielle naar hun bestemmingsplaats Hoek van Holland. No 48. Vermeld verdere aanwezigheid van een regimentsstaf en de 15de reserve grenscompagnie. Ook de Koninklijke Marine was aanwezig met een detachement van 60 mariniers. Het 3de bataljon can II-39 R.I. staat onder bevel van reserve-kapitein B.J.A. Smeele. Het geheel onder commando van Kapitein-Luitenant ter Zee J. van Leeuwen. Manschappen in noodlogies onder andere in gevorderde schuren bij P.H. de Bruyne. Foto van de militaire steiger in de winter van 1940. No 49. De twee grote geschutsbatterijen op De Beer hebben in de wandeling de namen Koestal (7, VII) en Veerhoofd (8, VIII).*
- Bergwerff, J., 1991. *Rozenburg in oude ansichten, deel 7*. Europese Bibliotheek, Baarn.
- *Interessante details en foto's. No 11. Het echtpaar Cornelis en Christina Stehouwer. Zij bewonen een door de Duitsers gebouwd schildwachthuisje wordt 't Beertje genoemd. Mevrouw doet paddestoelenexcursies, meneer vogelexcursies. No 37. Vanaf 8 mei 1947 is het weer mogelijk zonder toestemming van de militaire autoriteiten om De Beer te betreden.*
- Bernink, J.A., Broer, A.L., Dingeldein, W.H., Drijver, J., Gazenbeek, J., Koster, F., Megaleep de Zwerver, Schaick, J.I. van, Stoppelaar, R.J. de, Strijbos, J.P., Tepe, R., Tinbergen, N., Tolman, R., Veldhuizen, A. van, Vijverberg, J. & Wigman, A.B., 1930. *De luister van het land*. Schoonderbeek, Laren. 310 pp.
- Beusekom, G. van, 1928. De planten van den Hoek van Holland. *De Levende Natuur* 32, 273-284.
- Beusekom, G. van, Kooijmans, F.P.J., Rutten, M.G. & Tinbergen, N., sa. *Het vogeleiland*. AG Schoonderbeek, Laren, 248 pp.²
- Bierman, W.H., 1951. Verslag van de excursie naar De Beer op zondag 28 oktober 1951. *Ardea* 39, 378.
- Bierman, W.H., 1959. Verslag van de Excursie naar De Beer op 26 okt 1958. *Limosa* 32, 172.
- Binsbergen, N., 1941. *Uit Neerlands vogelleven*. Boot, 's-Gravenhage, 245 pp.
- Boer, J.A.M. & Poort Jzn., D. van der, 1913. Het strand van Rozenburg. *De Levende Natuur* 18, 184-186.
- Bouterse, J., 2006. De Beer, over de geschiedenis van het gebied en het natuurbeheer. In: *Ontwikkelingen in het Noordelijk Deltagebied*. Stichting De Faunabescherming, Amstelveen.

¹ Niet gepubliceerd manuscript.

² Het boek kent geen jaartal. Volgens Van Oordt, die er in 1930 in het tijdschrift *Ardea* een boekbespreking aan wijdde, is het jaar van uitgave echter 1930. In de originele uitvoering heeft het boek een stofomslag. Hierop staat als titel 'Op het Vogeleiland'.

- Boven, R.M. van & Schobben, J.H.M., 1993. *Risico-analyse voor een indicator-soort van het zeemilieu: de populatiedynamica van de grote stern in Nederland*. Rapport DGW-93.006, Dienst Getijdewateren, Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat, ministerie van Verkeer en Waterstaat.
- Braaksma, S., 1964. Het voorkomen van de Stormmeeuw *Larus canus*. *Limosa* 37, 58-95.
- Brandsma Johzoon, W., sa. *Studiën over het veranden van riviermonden, toegepast op, en beschouwd in verband met den waterweg door Hoek van Holland*. DuCroissi Goetzee, Rotterdam, 19 pp.
- Brenninkmeijer, A. & Stienen, E.W.M., 1997. *Migratie van de grote stern *Sterna sandvicensis* in Denemarken en Nederland*. Rapport 302, Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Wageningen.
- Broekhuijsen, G.J., 1933. Een zilver-meeuwen-paar broedt op de Beer. *De Levende Natuur* 37, 350.
- Brolsma, J.U., 2006. *Havens, kranen, dokken en veren. De Gemeentelijke Handelsinrichtingen en het Havenbedrijf der gemeente Rotterdam, 1882-2004*. Matrijs, Utrecht, 392 pp.
- Brouwer, G.A. & Haverschmidt, F., 1932. Waarnemingen in 1932. *Ardea* 22, 1-20.
- Brouwer, G.A., 1954. Historische gegevens over onze vroege ornithologen en over de avifauna van Nederland. *Ardea* 41, 1-225.
- P. 15: 'Dat de sternkolonies van "de Beer" (Hoek van Holland) al bestonden, zou men kunnen opmaken uit een mededeling op folio 158v (p. 76), waar sprake is van een 'seeckere soorte (van meeuw) die men Hicstaert noemt, die hier te lande nu en dan voeen, en een schraveltjen aen strandt tegens de duijnen aen in 't caele sant neer maecken en haer eijeren in leggen,... Aen den Hil buijten op de Gars van Terheijde nae de Maes vint men veel van die eijeren, die daer veel werden gehaelt ende gegeten.'" Dit haalt Brouwer uit het *Jacht-Bedryf*, ca 1636 toegeschreven aan Cornelis Jacobz van Heenvliet.
- Buijsman, E., 2007. *Een eersteklas landschap. De teloorgang van natuurmonument De Beer*. Matrijs, Utrecht, 240 pp.
- Burg, P. van der, 1929. Verslag van de excursie der N.O.V., naar den Hoek van Holland op 20 October 1929. *Ardea* 18, 191-193.
- Burg, P. van der, 1935. Verslag van de excursie van de Ned. Ornith. Vereeniging naar den Hoek van Holland op 13 October 1935. *Ardea* 24, 270-272.
- Caland, P., 1860. Over eb en vloed. *Verhandelingen van het Koninklijk Instituut voor Ingenieurs*, 1860-1861, 29-58.
- Caland, P., 1902. *De Waterweg van Rotterdam naar zee*. Nijhoff, 's-Gravenhage, 12 pp.
- Dahmeijer, J., Sonneveld, J. & Reedijk, P.G., 1981. *'s-Gravenzande in verleden en heden*. Gemeente 's Gravenzande, 108 pp.
- Engelbrecht, W.A., 1934. Het ontstaan van den Hoek van Holland. *Rotterdamsch Jaarboekje 1934*, 55-64.
- Enige wetenswaardigheden. Artikel van A.A. Beekman in het tijdschrift *KNAG*, mei 1919, 'De Masemunde'
  - Oorspronkelijke Maasmond (12de eeuw) liep van Monster tot Brielle. Aanwas aan de noordkant ging sneller dan aan de zuidkant, gevolg van de richting van eb en vloed (zuidzuidwest-noordnoordoost) waardoor steeds indijkingen mogelijk waren (zie eerste kaartje). Indijkingen: Monster-Naaldwijk-Maasland-Maassluis-eerstte helft 12de eeuw; 's Gravesande –tweede helft 13de eeuw; ten noorden van Hoek van Holland-midden 15de eeuw.
  - Kaart van Aelbert Hayen in 'Amstelredamsche Zee-caerten' uit 1586 is een bankje te zien met de naam 'Tsaegen of die Blencken'. Dit is afgesneden geraakt van een grotere bank 'Die Dary'. Er is dus nog een opening aan de noordkant. In Waghenauer's 'Thresoor der Zeevaerdt' van 1592 en 1602 is de noordelijke doorgang bij 'Die Blencken' blijkbaar verzand. Later is het weer open, maar op een kaart van 1623 (uit Blaue's 'Zeespiegel') is het weer verzand. Op een kaart van 1648 van Corns. Lenartsz Koutter komt de naam 'De Beer' voor het eerst voor.
  - De Koninklijke Bibliotheek bezit een pamflet 1745 met de titel "Aanmerkingen van Cornelis Velsen op de zeer langduurige en nauwkeurige Observatiën omtrent de Rivieren de Waal, Maas, Merwede, en Leck tot aan de zee gedaan enz. door Justus van den Burggraaf", 1744. 'dien onnatuurlijke Rivierbedervende Beer, die met een hals van 400 roeden breed aan den Hoek van Holland is vast gegroeyt volgens de stippen in de Caart van Goedereede gestelt, wierde afgesneden'. Het plan van Cruquis was gedoemd te mislukken, omdat er geen uitgebouwde hoofden waren voorzien om de uitschurende werking van eb en vloed tot ver in de zee voort te zetten. Nu zou spoedige verzanding het gevolg geweest zijn.
- Eykman, C., 1919. *Electrische vogelfotografie. IV. De vogels van den Hoek van Holland*. *De Levende Natuur* 23, 301-312.
- Fijnje, H.F., 1881. *Opmerkingen betreffende de verslagen van de staats-commissie omtrent de verbetering van den waterweg van Rotterdam naar zee*. Vieweg & Zoon, Nijmegen, 31 pp.
- Fris, A.S., 1995. *Honderd meter groene archieven*. Vereniging Natuurmonumenten/Stadsarchief Amsterdam, 's Graveland/Amsterdam. ³
- Goey, F. de, 1990. *Ruimte voor industrie. Rotterdam en de vestiging van industrie in de haven 195-1975*. Stichting Historische Publicaties Roterodamum, Rotterdam, 299 pp.
- Voor 1940 is Rotterdam de grootste haven van het Europese continent. Na New York en Londen de derde haven ter wereld. Vooral door de industriële ontwikkeling van Duitsland; ijzer –en staalindustrie in het Ruhrgebied. Kolen vanuit Duitsland. IJzererts vanuit Zweden en Spanje. Overwegend massagoed, grote volumes, geringe waarde, los vervoerd. Eénzijdige ontwikkeling. Vlak voor de oorlog was ¾ transitohandel, erg conjunctuurgevoelig. In tweede helft jaren dertig opleving door de wapenproductie. Vestiging van industrieën kan het probleem oplossen. Na de 1e Wereldoorlog: Rotterdam stelt zich kandidaat voor een hoogoven- en staalfabriek. Het wordt IJmuiden (J de Vries, Hoogovens 62, 170-197).

³ Het archief van de Stichting Natuurmonument De Beer maakt deel uit van het archief van Natuurmonumenten.

- In 1936 de eerste olieraffinaderij; de Bataafse Petroleum Maatschappij (later Shell) bij de 1e Petroleumhaven.
  - In augustus 1944 komen de dienst Stadsontwikkeling en Wederopbouw en het Gemeentelijk Havenbedrijf met een plan voor de uitbreiding van de haven. Het 'Uitbreidingsplan 1944' noemt: 1. langs de Oude Maas (300 ha); 2. op de Welplaat en op Rozenburg (900 ha) en 3. tussen Hoek van Holland en Maassluis (900 ha). Over het laatste: 'Ware met prioriteit op alle gebied met spoed tot stand te brengen'. KvK: Industrierrein bestemd voor zware industrie (hoogovens ed). Ook moeten er nieuwe havens worden aangelegd. Gemeenteraad op 30 augustus 1945 akkoord. Grote bezwaren van Rijkswaterstaat. Belemmering scheepvaart. Houdt vast aan het snelwegprincipe. Havens op de noordelijk oever betekent kruisende verkeerstromen. Accent verschuift nu naar de Welplaat. Echter daar geen staalbedrijf vanwege de niet geschikte ondergrond. Later heet dit plan-Botlek. Het is een voor die tijd ongekend project (omvang, geld). Het werd als zeer riskant gezien.
  - September 1944 vernieling van de haven oor de Duisters. Regering laat schade opnemen en besluit alvast staal te bestellen voor na de oorlog. Draagt bij aan snel herstel na de oorlog. Na de oorlog: eerst de haven, dan de woningen. Eerst schepen, dan werk, dan eten.
  - In eerste instantie sluizen in het plan-Botlek: eis van RW (verzilting). Onteigening vraagt veel tijd. Gemeente Dordrecht verzet tegen de bouw van en brug over de Oude Maas: belemmering scheepvaartverkeer naar Dordrecht. Weifelende houding bedrijven (sluizen).
  - Esso, zomer 1995, bezoek van Fellingham, nautisch deskundige van Esso op zoek naar een haven. Eerst aanbod terrein op Botlek, doch te klein. Schepen tot 45.000 ton, nee tot 60.000 ton. Nieuw plan: insteekhaven op de kop van Rozenburg. In eerste plannen heet deze de 'Tankerhaven. Ook is sprake van het 'zoute haven project'. Dicht bij de kust, grond in beheer bij Rotterdam, echter eigendom van de Staat en de Vereniging tot Landverbetering, onteigening zal dus geen probleem zijn (vergelijk Botlek). Nu ook weer discussie over verzilting! Toch sluizen? Eerst modelproeven. Dat kost allemaal tijd. Brief Koomans, directeur HB, van 12 mei 1956 aan College een schets voor, wat nu heet; 'de Vierde Petroleumhaven'(AHB dossier 1956-48-2. Koomans-B&W, 12/5/1956). In dat dossier zit ook een schets van Posthumus, dan nog onderdirecteur, van verdere plannen!!!
  - April 1956 plan Lange; een jaar later sterk gewijzigde plannen. Plan Van Veen van de Cultuur-Technische Dienst: afdamming van de voor de kust gelegen ondiepte (de Maasvlakte). De Beer blijft in deze plannen gespaard.
- Graaf, A. de, 1931. Bijdrage tot de kennis van bodem en plantengroei van De Beer (Hoek van Holland). *De Levende Natuur* 36, 45-55.
- Graaf, A. de, 1932. Merkwaardige vogels op De Beer. *De Levende Natuur* 37, 60.
- Graaf, A. de, 1934. Nieuwe bijdrage tot de kennis van bodem, plantengroei en vogelbevolking van De Beer (Hoek van Holland). *De Levende Natuur* 38, 304-312.
- Graaf, A. de, 1934. Nieuwe bijdrage tot de kennis van bodem, plantengroei en vogelbevolking van De Beer (Hoek van Holland) II. *De Levende Natuur* 38, 337-343.
- Graaf, A. de, 1937. De Beer van 1933 tot 1936. *De Levende Natuur* 41, 297-305.
- Graaf, A. de, 1940. De duinen van Hoek van Holland. *De Levende Natuur* 44, 257-263.
- Hana, K., 1958. *Europoort en recreatie*. Algemene Vereniging voor Natuurbescherming voor 's-Gravenhage en Omstreken, 's Gravenhage, 31 pp.
- Haven, H., Mennema, J. & Nijhoff, P., 1961. *Rotterdam waarheen?* Raad voor de Lichamelijke Opvoeding, 158 pp.
- Haven, H., 1962. Verliest Nederland twee kostbare duingebieden? *Natuurwereld* 13, no 2, 469-477.
- Haversmidt, F., 1942. *Faunistisch overzicht van de Nederlandsche broedvogels*. Brill, Leiden, 136 pp.
- Hellebrekers, W.P.J., 1955. Kasarka-eend (Casarca ferruginea) op "De Beer". *Limosa* 28, 55-56.
- Heyblom, T., 1928. Iets over den Waterweg langs Rotterdam naar zee. In: *Gedenkboek, uitgave ter gelegenheid van het 600-jarig bestaan van de stad Rotterdam: 1328-1928*, 157-162.
- Heymeijer, G.J., 1933. *De domeingronden aan den Hoek van Holland*. Rapport uitgebracht aan Z.E. den minister van Economische Zaken.
- Heymeijer, G.J., Cerutti, F.F.X. & Drijver, J., 1939. *Niervaart. Een beschrijving van de ontwikkeling der heerlijkheid Niervaart en van den huidigen toestand der staatsdomeinen*. Centrale Drukkerij, Nijmegen, 120 pp.
- Hoeve, J. ter, 1956. Een verandering in de grondwaterstand op Rozenburg door ontzilting in de bodem. *Landbouwkundig Tijdschrift* 68 no 11, 869-877.
- Hoffman, W. & Scheygrond, A., 1935. *Wij trekken door Zuid-Holland*. Ten Brink, Arnhem, 115 pp.⁴
- Houten, P.W. van, 1918. Ornithologische waarnemingen op het eiland Rozenburg, lopende van 17 October 1916-12 April 1917. *Ardea* 7, 115-120.
- Ingenieur, Geen ⁵, 1881. Iets over den Rotterdamschen handel in het najaar 1861, over de verbetering der Nieuwe Maas en nog wat meer, over verschillende onderwerpen. Bij Niemand, Rotterdam, 71 pp.
- Met als toevoeging door de auteur 'die verzoekt dit stukje zoo min mogelijk te lezen'. Kritisch geschrift over de over slecht onderbouwde plannen voor de Nieuwe Waterweg. Door de schrijver zelf betaalde uitgave.
- Jager, K.W., 1970. *Aldrin, dieldrin, endrin and telodrin*. Proefschrift, Universiteit van Amsterdam.
- Jong, A. de, 1949. Over aankomst en vertrek der grote sterns. In *Weer en Wind* 11, 17-159.
- Kist, J., 1951. Zwartkopmeeuw, *Larus melanocephalus* Temm., op "De Beer". *Limosa* 24, 3-6.

⁴ Zie pp. 103-105.

⁵ Pseudoniem van P. Wachter.

- Kist, J., 1955. Een veldwaarneming van de "Siberische" Tjiftjaf (*Phylloscopus collybita tristis* B.) op De Beer. *Limosa* 28, 3-6.
- Kist, J., 1956. Verslag van de excursie naar De Beer op 16 oktober 1956. *Ardea* 44, 308.
- Kist J. & Swaab J., 1955. Eerste waarneming van de Amerikaanse Zwarte Zeeëend, *Melanitta nigra americana* (Swainson). *Ardea* 43, 132-134.
- Koeman, J.H. & Genderen, H. van, 1965. Some preliminary notes on residues of chlorinated hydrocarbon insecticides in birds and mammals in the Netherlands. *Mededelingen van de Landbouwhogeschool en de Opzoekingsstations van de Staat te Gent* 30, 1879-1887.
- Koeman, J.H., 1971. *Het voorkomen en de toxicologische betekenis van enkele chloorkoolwaterstoffen aan de Nederlandse kust in de periode van 1965 tot 1970*. Proefschrift, Rijksuniversiteit Utrecht.
- Kloot, W. van der, 1932. Twee distriktsexcursies naar De Beer. *Amoeba* 11, 2-5.
- Kloot, W.G. van der, 1936. De Beer (Hoek van Holland). *Natura* 35, 134-139.
- Kloot, W.G. van der, 1936. *Het Natuurmonument De Beer. Deel I: Het Landschap*. Wageningen.
- Kloot, W.G. van der, 1936. *Het Natuurmonument De Beer. Deel II: De plantengroei*. Wageningen.
- Kloot, W.G. van der, 1937. De invloed van de konijnen in het natuurmonument De Beer. *De Levende Natuur* 42, 33-41.
- Kok, W.A., 1881. *De waterwerken aan den Nieuwen-Maasmond*. Gebroeders Hendriksen, Rotterdam, 18 pp.
- Kooijmans, F.P.J., 1949. Nieuwe broedgevallen van de lachstern, *Gelochelidon nilotica* (Gm.) in Nederland, *Limosa* 22, 342-346.
- Kooijmans, F.P.J., 1984. Zo, hebben jullie je verslapen .... *De Lepelaar*, 158-161.
- Krug, H., 1947. De Beer. In *Weer en Wind* 10, 114-115.
- Kruijt, J.P. & Stoutjesdijk, P., 1950. *Verslag van een vegetatie-onderzoek op "De Beer"*. Verslag van een doctoraalonderzoek. Systematische Plantkunde Rijksuniversiteit Utrecht.
- *Kartering van De Beer ter ondersteuning van het werk van Mörzer Bruijns, van de afdeling Natuurbescherming en Landschap van Staatsbosbeheer. Plantensociologische kaart 1:2500.*
  - *Verder vegetatiekartering van het deel dat grenst aan de Noordzee als doctoraal onderwerp bij prof. Dr. J. Lanjouw.*
  - *De storten zijn de restanten van het graven van de Nieuwe Waterweg. 'Het is duidelijk dat de Beer hierdoor veel van zijn betekenis heeft verloren en sommigen menen, dat we hier nog slechts van een vogelreservaat kunnen spreken.'*
  - *Voor de inpoldering vooral Scirpus maritimus (zeebies) en Phragmites communis (riet). Kreeken aan de zuidkant: De Schollekreek en de Ganzekreek.*
  - *De slik- en schorrevegetatie bestaat uit Plantago maritima (zeeweegbree), Aster tripolium (zeeaster), Triglochin maritima (strandzoutgras), Artemisia maritima (zeealsem) en Limonium vulgare (lamsoor). Engels slijkgras is dominant.*
  - *Groene Strand: is ongeveer 3,5 km lang. Voor de stuifdijk tussen paal 121 en paal 122,5 ligt een zeer ijl begroeide strandvlakte. Hier groeit alleen en dan nog spaarzaam klein schorrekruid en zeekraal. Op het Groene Strand vindt nog duinvorming plaats. Zandige bodem met slib. Noordkant zeer slibrijk en met kreeken doorsneden. Tussen paal 121 en 122 pionierduintjes met een slibrijke landtong, begroeid met zeekraal. Tussen paal 121 en 120 duindoornbosjes.*
  - *Langs de gehele lengte van het Groene Strand strekt zich een gordel van pionierduintjes met biestarwegras en loogkruid uit met incidenteel akermelkdistel, zeeraket, bitterzoet en zeewolfsmelk. Duintjes zijn niet hoger dan 1 m. Aan de zuidpunt tot 3 m hoog.*
  - *Omgeving Kernwerk: zeer slibrijk, met kreeken doorsneden en met goed ontwikkelde oeverwallen.*
  - *Stuifdijk: tussen paal 120 en paal 123, in 1930 zijn 'aangelegd'. Op sommige plaatsen tot 5 m hoog.*
  - *Binnendijks: ten zuiden van de natuurlijke duinen ligt tussen de dijk en de polder een kale schelpenvlakte. Deze is ontstaan door het afgraven van duinen voor zand dat gebruikt is bij de bunkerbouw.*
  - *Aan de noordkant bij de storten vooral vlier, duindoorn en liguster met een ondergroei van brandnetel en fijne kervel.*
- Kruuk, H., 2003. *Niko's nature, a life of Niko Tinbergen and his science of animal behaviour*. Oxford University Press, Oxford. 391 pp.
- Laar, P. van der, 2000. *Stad van formaat. Geschiedenis van Rotterdam in de negentiende en twintigste eeuw*. Waanders, Zwolle, 640 pp.
- Leeuwis, L.J., 1950. De Beer: vogeleiland vol verrassingen. *Toeristen Kampioen* 13, 243-245.
- Looveren, W. van, 1936. *Nieuwe Waterweg 1866-1936*. Stichting Havenbelangen, Rotterdam, 57 pp.
- Lucas, P., 1965. *Overzicht van de bemoeiingen van het gemeentebestuur van Rotterdam met de totstandkoming van de havens en industrieterreinen in het gebied van de Botlek. Deel I (1945-1957)*. Gemeente archief Rotterdam.
- *Uit het Voorwoord: 'Met verwonderlijke snelheid zijn de gronden in het Botlekgebied uitgegeven en in gebruik genomen. Een rijke verzameling chemische fabrieken, overslag van kolen, erts en granen, scheepsbouw en reparatie, spijsvetten en vaten, constructiewerk en tankcleaning, dat alles en veel meer is er te vinden', was getekend W. Thomassen, burgemeester.*
  - *De Brielse Maasdam diende om de verzilting van de polders op de eilanden Rozenburg en Voorne-Putten tegen te gaan en om het tracé van de tegen te hoge waterstanden beschermende vloeddijken te verkorten. Dat laatste om kosten voor verhoging en onderhoud te sparen. Bovendien vergroting van de zoetwatervoorraad.*

- De Botlek zou in eerste instantie 550 ha beslaan, is later vergroot tot 800 ha.
- Lucas, P., 1965. Overzicht van de bemoeiingen van het Gemeentebestuur van Rotterdam met de totstandkoming van de havens en industrieterreinen in het gebied van de Botlek. Deel II (1957-1965). Gemeente archief Rotterdam.
- Lucas, P., 1968. Overzicht van de bemoeiingen van het Gemeentebestuur van Rotterdam met de totstandkoming van de havens en industrieterreinen in Europoort (1957 t/m 1967). Gemeente archief Rotterdam.
- Malsen, J.F.M. van, 1915. Een excursie naar den Hoek van Holland. *De Levende Natuur* 20, 161-165.
  - *Verslag van een excursie van de Ornithologische Vereeniging op 6 juni 1915 naar den Hoek van Holland, hier omschreven als een 'jachtterrein'.*
- Martens-Verhoog, E., 1935. Een tocht naar "De Beer". *De Wandelaar* 7, 71-72.
- Mees, G. Azn, 1952. Hoek van Holland in 1837. *Rotterdams Jaarboekje*, 179-181.
  - *Deel van een artikel van G. Mees Azn in de Zuid-Hollandsche Volks Almanak voor het jaar 1839, met de titel 'Bezoek aan den Hoek van Holland en het eiland Overflakkee'.*
- Meininger, P.L. & Arts, F.A., 1997 De Strandplevier *Charadrius alexandrinus* als broedvogel in Nederland in de 20e eeuw. *Limosa* 2: 41-50.
- Meininger, P., Arts, F.P. & Swelm, N.D. van, 2000. Kustbroedvogels in het Noordelijk Deltagebied: ontwikkelingen, knelpunten, potenties. Rapport RIKZ/2000.052. Rijksinstituut voor Kust en Zee/ Stichting Ornithologisch Station Voorne, Middelburg/Oostvoorne, 238 pp.
- Most van Spijk, A. van der, 1935. De Morinelplevier. *Buitensport* 1, 537-538.
- Mörzer Bruijns, M.F. (red.), 1951. Het natuurmonument "De Beer", Stichting "Natuurmonument De Beer", 48 pp.
- Mörzer Bruijns, M.F. (red.), 1954. Het natuurmonument "De Beer", 2de druk. Stichting "Natuurmonument De Beer", 48 pp.
- Mulder, J.H., 1953. Het streekplan van de Brielse Maas, *Tijdschrift voor Volkshuisvesting en Stedebouw*, 34 (3), 25-32.
- Nagel, K., 1957. Vechten om de Beer. *Amoeba* 33, 94.
- Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Vogels, Jaarverslagen [diverse jaren]
  - *Nederlandsche Vereeniging tot bescherming van Vogels. Jaarverslag over 1907.*
    - *Onder de kop 'Vogelmoord' over gebeurtenissen op Texel: 't Talrijkst zijn altijd vertegenwoordigd de Sterna, ook wel vischdieffe geheten, een fraaie witte vogel met gitzwarte kruin, rozig bekje en dito pootjes. De Sterna verscheen gewoonlijk in 't begin van April, om einde Augustus te vertrekken. In de tweede helft van Mei stelde zij in de polders en langs 't strand en broedde haar drie fraaie eitjes uit. Ook dit voorjaar zijn duizenden van zulke vogels op Texel neergestreken, doch er zullen er vermoedelijk slechts enkele honderden kunnen vertrekken als de herfst in aantocht is. De reden daarvan is, dat de sterna's thans bij duizenden worden vermoord. Jagers, van elders gekomen, kruisen met bootjes langs de kust op en neer. Zoodra een sterna zich buiten den dijk waagt, knalt het moordend geweer en stort de vogel doodelijk getroffen in zee, waar de jager hem weldra heeft buitgemaakt. Van vrienden opkoopers ontvangt hij dan elf cent per stuk. Naar verzekerd wordt, snijdt men de vleugels dre sterna af, die in 't buitenland verwerkt worden ter versiering van dameshoeden. En voor zulk een dwaze modegril moeten duizenden fraai vogels worden vermoord. Is 't niet gruwelijk? Wie onzer dames neemt het initiatief om aan dien vogelmoord een eind te maken?'*
  - *Nederlandsche Vereeniging tot bescherming van Vogels. Jaarboekje 1911 (verslag 1910).*
    - *Een toelichting op de nieuwe Vogelwet. Artikel 9: 'Indien vogels schade toebrengen of overlast veroorzaken, wordt op verzoek van de gebruikers van terreinen, waar de schade wordt toegebracht of de overlast wordt veroorzaakt, aan hunne lasthebbers vergunning verleend, om deze vogels te doden met vuurwapenen en daarna te vervoeren'.*
    - *Jaarboekje der Nederlandsche Vereeniging tot bescherming van Vogels. 1917 en 1918.*
    - *Er is sprake van bewaking op 'de beroemde broedplaats tegenover den Hoek van Holland'. Het is niet duidelijk om welk jaar het gehad. In 1916 besteedt de vereniging voor het eerst geld aan bewaking.*
    - *Verslag over het tijdvak 1 juli 1917 tot 1 juli 1918: 'Een ander terrein, waar de vereeniging trachtte werkzaam te zijn, was het eiland Rozenburg, tegenover den Hoek van Holland. Scheen het aanvankelijk, dat ook deze poging zij het dan ten koste van groote uitgaven, succes zou hebben, door een samenloop van omstandigheden is dat anders gegaan. Half Mei ongeveer werd aldaar aan een groot aantal personen vergunning verleend tot het rapen van meeuweieren en waar zich dagelijks 30-40 personen op het terrein konden bevinden, bezig met het weghalen der eieren, meende het Hoofdbestuur, dat onder die omstandigheden de bewaking geheel vruchteloos zou blijken te zijn en heeft dan ook zijn aanvankelijk voornemen laten varen.'*
  - *Nederlandsche Vereeniging tot bescherming van Vogels. 1898-1923. Bevat de Jaarverslagen, uitgebracht in 1922 en in 1923.*
    - *In 1908 een adres over de Sterntjesmoord bij de regering ingediend met het verzoek om alle sterns in de lijst van beschermde vogels op te nemen. Op 18 juli geëffectueerd.*
    - *1921/1922: Bewaking op De Beer door H. Strating te Hoek van Holland en S. de Jager te den Hoorn (Texel), 'reeds in het vorig jaar'(1921?). Er is een houten bewakershuisje dat in de winter blijft staan. In het verleden werd het voor de winter afgebroken en daarna weer opgebouwd. Ook jachttopziener Koelewijn wordt genoemd.*
    - *1922/23: De allerbelangrijkste der beschermde broedplaatsen, die bij Hoek van Holland...de bewaking van deze broedplaatsen is een der moeilijkste geweest, waarvoor wij ooit gesteld waren.*
    - *Het houten bewakershuisje werd enigszins vergroot.*
  - *Nederlandsche Vereeniging tot bescherming van Vogels. Verslagen en mededelingen 1924-1928.*

- 1925/26: A. Haaksman, oud-rijksveldwachter volgt H. Strating op.
  - 1926/27: Rapport over 1926, 25 kemphanen, 15 grutto's, 125 tureluurs, 300 scholeksters, 400 kluten, 800 dwergsterns, meer dan 10.000 visdiefjes, meer dan 600 bergeenden. Alles paren.
  - 1927/28: 'Voor het eerst werd op dit terrein onomstotelijk het broeden van de Grootte Stern vastgesteld. Wel bestond de nieuwe nederzetting slechts uit twee paren, doch dit kan het begin zijn van een volkrijke vestiging'.
  - Verslagen en bijdragen 1929-1936. Nederlandsche Vereeniging tot bescherming van Vogels.
    - 1928/29: Uitgeven van vergunningen gaat over naar de vereniging, want 'hoe langer hoe drukker bezocht, in zodanige mate zelfs, dat het behoud van deze unieke broedplaats in het gedrang dreigt te komen.'
    - 1930/31: Plaatsing van borden 'Verboden toegang' bij de broedplaatsen van de grote stern en de kluut. Geen excursies meer tussen 15 april en 1 augustus.
    - 1934/35: 'Een matig en gereglementeerd bezoek zal misschien niet teveel nadeel doen, doch krachtig moet worden opgetreden tegen de onbevoegden, die vanuit zee en over land dit broedgebied trachten binnen te dringen.
- Nelemans, B., 1958. Alweer De Beer. *Kruipnieuws* 20, 29-32.
- Niesen, F., 1935. Een dagje naar de Beer. *De Wandelaar* 7, 265-268.
- Niesen, F., 1935. Morinelplevieren op De Beer. *De Wandelaar*, 7, 331-334.
- Nieuwenhuis, J., 1952. De haven van Rotterdam in verleden en heden. Wolters, Groningen. 88 pp.
- Nijhoff, H., 1959. Europoort groeit, natuurgebied slijkt. *De Kampioen* 74, 168-169.
- Nol-Spoor, H.A. van der, 1994. Keetmeisje in Europoort. Voet, Capelle aan den IJssel, ISBN 90 73647 16 9, 144 pp.
  - Met onder andere: p. 10. Veerbootje 'Berghaven' van Ary Prins in de Berghaven, Hoek van Holland; p. 16. De Leitstand; p. 21. Willem Pols bij de eendenvijver; p. 22. Korfmaker in de meeuwenkolonie; p. 23. Stehouwer; p. 25. Stehouwer met een groep in het terrein; p. 26. Bootje van Ary Prins aan de aanlegsteiger aan de kant van De Beer; p. 28. Aanlegsteiger De Beer; p. 33. Die Blencken; p. 35. Deel van de Chinese muur; p. 37. Jachtgezelschap bij de Chinese muur; p. 51. Paviljoen De Beer; p. 59. Luchtfoto van het noordelijk deel van De Beer; p. 61. De Leitstand. 65. Jachtgezelschap met prins Bernhard; p. 66. Kampweg; p. 73. Huis van Pols; p. 91. Paviljoen De Beer; p. 104. Weg naar de aanlegsteiger op De Beer; p. 107. De Volkskeet; p. 125. Post Brandenburg; p. 134. Bakkerbos met Nieuwe Waterweg; p. 137. De Beer is gesloten; p. 139. Würzburg Riese; p. 140-143. Kaart van De Beer.
- Nijhoff, P., 1963. Exit De Beer. *Natuur en Landschap* 17, 101-117.
- Oord, A.M. van den, 1949. Iets over de lachstern. *In Weer en Wind* 12, 125-127.
- Oord, A.M. van den, 1950. Verslag van de Excursie naar "De Beer" bij Hoek van Holland, op 23 October 1949. *Ardea* 37, 194-196.
- Oordt, G.J. van, 1913. Waarnemingen van eendachtigen te Hoek van Holland. *Ardea* 2, 143-148.
- Oordt, G.J. van, 1918. Nieuwe broedplaats van de Kluit (*Recuvirostra avosetta*). *Ardea* 7, 127-128.
- Oordt, G.J. van, 1924. Ornithologische waarnemingen in Nederland, 1908-1923. *Ardea* 13, 1-23.
  - Over de grote stern: 'Bij den Hoek van Holland komen zij 's zomers geregeld voor, doch voor zoover ik weet, broeden zij er niet.'
- Oordt, G.J. van, 1930. The ornithological Reservations of the Netherlands in 1930. *Ardea* 19, 1-45.
- Oordt, G.J. van, 1930. Boekbespreking. *Ardea* 19, 99.
- Oordt, G.J. van, 1932. Kort verslag van de excursie N.O.V. op 8 October 1932 naar den Hoek van Holland. *Ardea* 21, 124-125.
- Ouweneel, G., 1965. Merkwaardig terugzien op "De Beer". *Het Vogeljaar* 13, 535.
- Ouweneel, G., 1968. De voorgeschiedenis van een industriegebied. *De Levende Natuur* 71, 174-181.
- Ouweneel, G., 1978. Herinneringen aan "De Beer". *De Lepelaar* 57, 22-26.
- Ouweneel, G., 1998. Frans Kooijmans overleden. *Het Vogeljaar* 46, 41-43.
- Ouweneel, G., 2000. Adrenaline op De Beer. In: *Vogellogboek van de twintigste eeuw. 75 belevingen van 50 Nederlandse vogelaars*. Samengesteld door Lex Peeters, Kemper Uitgevers, 2000.
- Ouweneel, G., 2004. 1935 Veertig jaar Stichting Natuurmonument De Beer 1975. *Sterna* 49, 62-66.
- Ouweneel, G., 2005. HMS Maidstone. *Het Vogeljaar* 53, 168-169.
- Ouweneel, G., 2006. De geschiedenis van natuurmonument De Beer, een eerste klas landschap. *Sterna* 51, 42-46, na 68.
- Ouweneel, G., 2007. Ontdekking. *Het Vogeljaar* 55, 73-73.
- Ouweneel, G., 2008. Mijmeren boven oude dagboeken. *Sterna* 53, 73-75.
- Ouweneel, G., 2011. De Beer, Nederland. In: G. Ouweneel, *Voor vogels de wereld rond*, pp. 30-36.
- Overbeke, K., 1956. De Rotterdamse haven. 1956. De Torenlaan, Assen, 156 pp.
- Postma, C., 1952. Hoek van Holland tijdens de bezetting. *Rotterdams Jaarboekje*, 153-178.
- Prooi, J., 2000. *Rozenburg in oorlogstijd*. Rijpsma Drukkers, 128 pp.
  - P 57. Statiefoto van Willem Pols uit ca. 1936; p. 58. Dienstatusweis van Willem Pols; p. 65. Kaart van de illegaliteit van de versterkingen op De Beer. Een Duitse soldaat, Oberfeldwebel Eugen Düringer, zou de illegaliteit behulpzaam zijn geweest. Pols maakte ook tekeningen van de versterkingen; p. 85. Kaart van de Festung Hoek van Holland afkomstig van de Sectie Militaire Geschiedenis Koninklijke Landmacht. De verdediging was in handen van een deel van de 719de infanteriedivisie.
  - Op 3 januari 1944 bezocht Rommel de verdedigingswerken.

- Smeele kreeg op 20 maart 1950 het Kruis van Verdienste voor moedig en beleidvol optreden tijdens de meidagen van 1940.
  - De Vuurgeleidingsbunker is opgeblazen op 23 december 1958.
- Rees, L. van, 1933. Fasciatie of bandvorming. *Amoeba* 12, 27-28.
- Reus, J.G. de, 1928. Te veel belangstelling. *De Levende Natuur* 33, 219.
- Rogier, L.J., 1935. Met een oostinjevaarder van Rotterdam naar zee in 1840. Fragment uit een reisjournaal van N.A. Schrant. In E. Wiersum & H.C. Hazewinkel, *Rotterdams jaarboekje 1935*, 87-107.
- Rolf, R. & Sakkers, H., 2005. *Duitse bunkers in Nederland*. PRAK publishing, Middelburg, 240 pp.
- Roo de la Faille, W.G., 1958. *Van Tankers, Tonnage en de Toekomst van Rotterdam's haven*. Algemeene Friesche Levensverzekering-Maatschappij/Vereeniging van Levensverzekering en Lijfrente 'De Groot-Noord-Hollandsche van 1845', Rotterdam. 48 pp.
- Roon, G. van & Wachter, H.W., 1904. Rotterdamsche Natuurhistorische Club. Vergadering 28 juni 1904 in de Diergaard. *De Levende Natuur* 33, 150-151.
- Met onder andere een beschrijving van een excursie van de club naar De Beer op 19 juni 1904 met melding van 'geweldige kolonie van vischdieffjes', 'bij duizenden' en 'niet minder talrijk was de kolonie van de dwerg-zeezwaluwen'.
- Rooth, J., 1951. Vogellevens van de Beer. *Amoeba* 27, 83-86.
- Rooth, J., 1951. Vogellevens van de Beer II. *Amoeba* 27, 102-106.
- Rooth, J., 1951. Vogellevens van de Beer III. *Amoeba* 27, 128-131.
- Rooth, J. & Mörzer Bruijns, M.F., 1959. De Grote Stern (*Sterna sandvicensis* Lath.) als broedvogel in Nederland. *Limosa* 32, 13-23.
- Rotterdammer, Een ⁶, 1871. Een ernstig woord over de verbetering van het Hillegat. Nijgh & Van Ditmarm, Rotterdam, 8 pp.
- Rutten, M., 1929. Wat we zagen. *De Levende Natuur* 33, 327-330.
- Rutten, M., 1931. Het rooven van eieren en jongen van Sterns (*Sterna spec.*) door de scholekster (*Haematopus ostralegus* L.) op de Beer. *Ardea* 20, 176.
- Rutten, M., 1935. Morinellen. *De Levende Natuur* 40, 202-203.
- Sakkers, H., 1998. *Festung Hoek van Holland. Een parel van de Atlantikwall aan de Nieuwe Waterweg, 1942 – 1945*. Meulenberg, Middelburg.
- Schoor, A. van der, 1999. *Stad in aanwas. De geschiedenis van Rotterdam tot 1813*. Waanders, Zwolle. 416 pp.
- Schotman, D. Dz., 1882. *Onze waterwegen naar zee*. Van Elk, Dordrecht, 17 pp.
- Schuiling, R. & Thyse, J.P., 1928. *Nederlandsche landschappen*. 28: Westland. Thieme, Deventer.
- Sijn, D van, 1933. Op zoek naar het Bontbekplevertje. *De Wandelaar* 5, 389-392.
- Sleen, R. van der, 1917. De Beer. *De Levende Natuur* 22, 156.
- Een reactie op het artikel van Wachter in *De Levende Natuur*; zie Wachter (1917).
- Sneller, Z.W., 1940. De landmeter N.S. Cruquius en zijn plan tot doorgraving van de Hoek van Holland anno 1731. In: *Bijdragen voor de vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde*. Reeks 8, deel 1, 257-284.
- Cruquius wordt omschreven als altijd ziek en nimmer dood, eenzellig en zonderling, geplaagd door ingebeelde kwalen, snel gekrent, kleinzielig en egocentrisch. De Dijkgraaf van het Hoogheemraadschap Delfland zegt over Cruquius: '... die door sijne bekwaamheid sig een naam heeft gemaakt, dewelken wij denselven Cruquius in veele opsigten ook geensints betwisten'. En de deskundige in waterstaatszaken Velsen meent: '... in konst en wetsnecschap niet anders te vergelijken was dan een stomme bij een voortreffelijk redenaar'.
  - Klachten in de 16de eeuw over de Beneden-Maas: '... zeer sorchliken was met grote gelaeden scepen te vaeren van Den Briel de Maas op tot Dordrecht, overmidts die zanden enden plaeten, die onder wegen leggen..' En in 1700: 'innavigabel' en 'onbequaam om voor grote schepen te passeren'.
  - Over het plan van Cruquius voor de doorsnijding: 'Deese doorsnijding van de Sand-pan soude dienen, om veel meerder rivierwater te kunnen loosen en de gansche rivier, heel van het Pannerdensche Gat aff, veel schielijker en stercker te don aftrekken, en om het bedde van de rivier overal veel dieper te maken.' Anemaet, 'secretaris van Steenberegn en directeur der zeewerken' zegt: 'Het doet mij leed de heer Cruquius, voor wien ik altoos een besondere agtinge zal hebben, zoo onnoozel te hooren raisonneeren'.
- Steffen, W.K., 1943. Een winterse zwerftocht in het natuurreservaat "De Beer". In *Weer en Wind*, 19-22.
- Stichting Natuurmonument De Beer. Jaarverslagen van de Stichting Natuurmonument De Beer, 1936-1944, 1946-1974. ⁷
- Stichting Natuurmonument De Beer, 1958. *Hoe staat het feitelijk met De Beer?* Stichting Natuurmonument "De Beer".
- Stichting Natuurmonument De Beer, 1961. *Het Natuurmonument "De Beer"*. 3de druk, Stichting Natuurmonument De Beer, Utrecht, 39 pp.
- Strijbos, J.P., ca. 1925. Op "De Beer". In: *Waar de stilte spreekt*, Becht, Amsterdam, p. 119-122.
- Strijbos, J.P., 1931. Een nieuwe broedvogel in Nederland. *De Wandelaar* 3, 315-316.
- Strijbos, J.P., 1931. De lachstern, *Sterna gelochelidon* K1., broedvogel in Nederland. *Orgaan van de Club van Nederlandsche Vogelkundigen* 4, 26-27.

⁶ Pseudoniem van W. van der Hoeven.

⁷ Aanwezig in het Stadsarchief Amsterdam, met uitzondering van het Jaarverslag 1961. Dit laatste bevindt zich wel in de Bibliotheek van Natuurmonumenten in 's Graveland. Over 1945 is geen jaarverslag opgemaakt.

- Strijbos, J.P., 1932. Exploratie. *De Wandelaar* 4, 8-13.
- Strijbos, J.P., 1940. Op inspectie. *De Levende Natuur* 45, 65-72.
- Strijbos, J.P., 1978. Het vogeleiland "De Beer" exit. *De Levende Natuur* 81, 1-8.
- Strijbos bespreekt in dit artikel onder andere de fameuze tekening van De Beer van de hand van Ter Pelkwijk.
- Stuvel, H.J., 1957. Lichtpunten en schaduwzijden van het plan Europoort. *Land en Water*, 265-269.
- Swaab, J., 1952. Verslag van de excursie naar De Beer op 12 oktober 1952. *Ardea* 40, 175-176.
- Tekke, M.J., 1959. Verslag van de excursie van de afd. C.N.V., op De Beer op 11 mei 1958. *Limosa* 32, 80.
- Tekke, M.J., 1981. Een Pakistaanse prinses bezoekt "De Beer". In: *Een leven met de vogels*, Den Haag, 47-48.
- Tetteroo, A.J.M., 1982. *Groei en evolutie van Rozenburg*. Culturele Raad van Rozenburg, 200 pp.
- Tetteroo, A.J.M., 2000. *Rozenburg door de eeuwen heen*. Rotterdam, 200 pp.
- Teixeira de Mattos, L.F., 1916. *De Waterkeeringen, Waterschappen en polders van Zuid-Holland : deel V : De Eilanden; afdeeling I : het Eiland Rozenburg*.
- De afsluiting van de Brielse Maas en de Botlek heeft er toe bijgedragen dat de schade van de stormvloed niet nog groter is geweest. Daarentegen zijn de bunkers het waterkerend vermogen van de duinen niet ten goede gekomen. Dam in de Brielse Maas raakte tijdens de stormramp in 1953 zwaar beschadigd, maar is niet doorgebroken.
  - Klachten uit de land- en tuinbouw over verzilting, al voor de oorlog plannen om maatregelen te nemen. Commissie brengt in 1940 verslag uit aan de Minister van V&W. Dijken zijn ook te laag. Gemeentebesturen Voorne-Putten, Rozenburg, waterschappen en landbouworganisaties richten op 14 juni 1946 een adres aan de Minister van Openbare Werken en Wederopbouw. Ook schade door het gebruik van zout drinkwater door het vee; leidt tot vermindering van de vlees- en melkproductie. Ook Rijkswaterstaat neemt de klachten serieus.
  - Zie ook ir. G.B.R. de Graaff, hoofdingenieur bij Rijkswaterstaat: 'Enige vraagstukken op het gebied van de waterhuishouding in Nederland, *De Ingenieur*, 30 april 1948, no 18, blz A145; Ir M de Bruijn, *De Ingenieur*, 9 september 1949, no 36, blz B113.
  - Belangrijkste oorzaak van de verzilting is de Nieuwe Waterweg en dan vooral de verdieping er van. Ook de grote havenkommen die zich vullen met vloedwater. Afdamming van Brielse Maas en Botlek leidt tot een boezem van zoet water te voeden uit de Oude Maas. Ook Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland ondersteunen het plan.
  - Oorspronkelijke afdamming (1940) was voorzien bij het Stenen Baak, later verschoven westelijk van het Kruingergors. Begin 1947 bericht de minister dat nog datzelfde jaar met de afdamming zal worden begonnen. Eind 1947 na een erg droge zomer dringen de gemeentebesturen en veilingverenigingen aan op spoed. De gevolgen zijn 'catastrophaal'. In augustus start de procedure. De wet op het ondernemen van droogmakerijen en indijkingen schrijft voor dat belanghebbenden worden gehoord. Veel bezwaren en Gedeputeerde Staten meldt van veel van de bezwaren dat ze gegrond zijn.
  - De Brielse Maasdam heeft een lengte van 1950 meter. Sluiting gebeurt met een Phoenix-caisson van 3000 ton (ook gebruikt bij de invasie van 1944). Lengte 62 m, breedte 13 m, hoogte 10 m. Ponton gevuld met zand. Krui is 3 meter breed. In eerste instantie geen weg op verzoek van de beheerders van De Beer die grote toeloop van publiek vrezen. Toegang ook verboden. Na de stormvloed van 1953 volgt alsnog de aanleg van een weg, omdat blijkt dat de aanvoer van materiaal in geval van nood niet goed mogelijk is.
  - Werk aan dam beging voorjaar 1949 aan de kant van Rozenburg, 700 meter. 3 juli 1950 afsluiting met de ponton. Eind 1950 dijk nagenoeg voltooid.
  - Botlekdam. Voor de locatie wordt rekening gehouden met de belangen van de Rotterdamse haven. Aanleg in 1950 na het bijna gereedkomen (alleen nog sluiting van het gat) van de Brielse Maasdam zodat de vloedwerking via de Brielse Maas grotendeels is weggevalen. Totale lengte 325 meter. 20 juni 1950 sluiting.
  - Verhoevempolder: deze beslaat de Afdamde Scheur, de Scheurpolder en de Pan-of Krimpolder. De naam komt van Ir AG Verhoeven, de vroegere directeur van het Technisch Bureau der Domeinen, die de leiding van de indijking van de Pan- of Krimpolder tijdens de oorlog had.
- Thijssse, J.P., 1905. Verslag der excursie, op 4 Juni 1905 naar den Hoek van Holland gehouden. *Verslagen en Mededelingen van de Nederlandsche Ornithologische Vereniging* 2, 6-7.
- Thijssse, J.P., 1917. Natuurbescherming? *De Levende Natuur* 22, 82-84.
- Een reactie op het artikel van Wachter in *De Levende Natuur*; zie Wachter (1917).
- Thijssse, J.P., 1931. Alweer een nieuwe broedvogel. *De Levende Natuur* 36, 97-98.
- Over het broedgeval van de lachstern.
- Thijssse, J.P., 1931. Onze nieuwe gasten. *De Levende Natuur* 36, 209-211.
- Onder andere over het broedgeval van de lachstern.
- Thijssse, J.P., 1932. De Flora van De Beer. *De Levende Natuur* 37, 137-141.
- Thijssse, J.P., 1938. Onze groote rivieren. Verkade, Zaandam, 72 pp.
- Tijmstra, G.J., 1927. "De Beer" Hoek van Holland. *De Levende Natuur* 32, 225-226.
- Tijmstra, G.J., 1928. De beteekenis van de Beer voor onze (en vreemde) vogels. *De Levende Natuur* 32, 306-318.
- Tinbergen, N., 1927. De duinen van de Hoek van Holland. *De Levende Natuur* 32, 226-230.
- Tinbergen, N., 1928. Nieuws van "de Beer". *De Levende Natuur* 33, 219-220.
- Tinbergen, N., 1928. Visdievengeschiedenis. *De Levende Natuur* 33, 266.
- Tinbergen, N., 1928. Het bezoek aan De Beer. *De Levende Natuur* 33, 368.
- Tinbergen, N., 1929. Een slechtvalkenavontuur op de Beer. *De Levende Natuur* 34, 46-47.

- Tinbergen, N., 1930. Lahol. De morinelplevier. *De Wandelaar* 2, 17-19.
- Tinbergen, N., 1930. Dagboek van De Beer. In: *De luister van het land*, Schoonderbeek, Laren, p. 189-197.
- Tinbergen, N., 1930. Uit het dagboek van De Beer (Hoek van Holland). *De Levende Natuur* 35, 125-134.
- Tinbergen, N., 1931. Uit het dagboek van De Beer. *De Wandelaar* 3, 430-431.
- Tinbergen, N., 1932. Vergelijkende waarnemingen aan enkele Meeuwen en Sterns. *Ardea* 21, 1-13.
- Tinbergen, N., 1936. Over de trek van de Grote Sterns. *De Levende Natuur* 41, 125-126.
- Tolman, R., 1930. Een schitterend boek over een vogelparadijs. *De Wandelaar* 2, 334-338.
- Tolman, R. & Schaick, J.I. van, ca. 1936. Voor- en najaar op De Beer. In: *Door veld en beemd*, Kok, Kampen, p. 61-77.
- Twent, A.P., 1805. *Wandeling naar de zeeduinen van Wassenaar tot dicht aan Scheveningen*. Vosmaer en Zonen, Den Haag, 38 pp.
- Velden, B. van der, 1956. Mededelingen. Waarneming van een Kleine Zilverreiger (*Egretta garzetta*). *Ardea* 44, 294-295.
- Verbeek, J.R., 1989. *Kustversterkingen 1900-1940*. Schuyt & Co, Haarlem, 352 pp.
- Verhoeven, A.G., 1946. Inpoldering van rietgorzen, krekens en water in de z.g. Pan of Krim op Rozenburg. *Weg en Waterbouw* 6, 55-68.
- *Interessant artikel omdat met terugwerkende kracht (en omstandig) wordt uitgelegd waarom de inpoldering van het zuidelijke moerasgedeelte van De Beer tijdens de Tweede Wereldoorlog toch echt noodzakelijk was.*
- Vey Mestdagh, J.H. de, 1960. Het nieuwland genaamd Den Andel. 141-1868. *Rotterdams Jaarboekje 1960*, 137-161.
- Het gebied den Andel vormde voor de aanleg van de Nieuwe Waterweg een geheel met De Beer.*
- Verweij, J.A., 1942. Op de Beer. In: *Dwalend ginds en her*, Born, Assen.
- Voogd, C.N.A., 1957. Laat de Beer 'De Beer' blijven. *Natuur en Landschap* 11, 65-87.
- Voous, K.H., 1995. *In de ban van vogels*. Scheffers, Utrecht. 605 pp.
- Waard, S. de, 1936. Schuilhutherinneringen. *De Wandelaar* 8, 227-230.
- Waard, S. de, 1936. Schuilhutherinneringen (II). *De Wandelaar* 8, 267-272.
- Waard, S. de, 1936. Een novemberdag op De Beer. *De Wandelaar*, 8, 365-373.
- Waard, S. de, 1939. Een dagje bij de vogels op "De Beer" (I). In *Weer en Wind* 3, 172-178.
- Waard, S. de, 1939. Een dagje bij de vogels op "De Beer" (II). In *Weer en Wind* 3, 194-197.
- Waard, S. de, 1939. De kleine plevier broedvogel op "De Beer". In *Weer en Wind* 1, 252.
- Waard, S. de, 1949. Op het Vogeleiland (I). In *Weer en Wind* 11, 232-240.
- Waard, S. de, 1949. Op het Vogeleiland (II). In *Weer en Wind* 12, 9-13.
- Waard, S. de, 1949. Op het Vogeleiland (III). In *Weer en Wind* 12, 32-36.
- Waard, S. de, 1949. Op het Vogeleiland (IV). In *Weer en Wind*, 12, 46-52.
- Waard, S. de, 1949. Op het Vogeleiland (V). In *Weer en Wind* 12, 75-78.
- Waard, S. de, 1950. Nogmaals de Lachstern. In *Weer en Wind* 12, 187-193.
- Waard, S. de, 1951. Zangvogeltellingen op 'De Beer' in 1951. *De Wandelaar in Weer en Wind* 19, 26-31.
- Waard, S. de, 1952. On the Gull-billed Terns at "De Beer" near Hook-of-Holland in 1949. *British Birds* 45, 339-341.
- Waard, S. de, 1951. Een vogeltrekdag aan de zee kant. *Toeristen Kampioen* 20, 580-582.
- Wachter, W., 1917. Natuurbescherming? *De Levende Natuur* 22, 81-82.
- *De auteur maakt zich (in 1917!) druk over het overmatige bezoek aan De Beer.*
- Walsum, G.E. van, 1963. Heden en toekomst. In *Rotterdams Jaarboekje 1963*, 123-135.
- *Uitgebracht naar aanleiding van het feit dat honderd jaar geleden de wet tot verbetering van de waterweg van Rotterdam naar zee tot stand kwam. Van Walsum noemt de huidige situatie de 'rechtvaardiging van de beslissing' van Thorbecke. Indertijd toen Hoek van Holland bij Rotterdam werd gevoegd, heeft een rol gespeeld de overweging dat wel eens de behoefte zou kunnen ontstaan aan een voorhaven, dicht bij zee. Niemand heeft toen gedacht aan een mogelijkheid op de zuidelijke oever en De Beer is toen, alleen bij Rotterdam gevoegd omdat dit nu eenmaal bij 's Gravenzande hoorde. Had ook bij Rozenburg gekund, ware het niet dat Rotterdam nu de controle had over de mond van de NW. Parallel tussen de doorgraving en Europoort. 'dat het er in beide gevallen om ging of de Rotterdamse haven zou achterblijven of met de tijd zou meegaan. En over de 'strijd om Voorne' en de aanleg van de Maasvlakte: 'Men komt niet zo gemakkelijk af van zaken, die historisch aan de orde zijn'.*
- Walsum, G.E. van (red.), 1972. *Rotterdam – Europoort 1945-1970*. Donker, Rotterdam, 330 pp.
- Wegman, F., 1957. Rotterdam heeft De Beer geschoten. *Land en Water*, 270-274.
- Wigman, A.B., 1913. Over het broeden van *Larus canus* L. *De Levende Natuur* 17, 117.
- Wigman, A.B., 1915. Verslag van de excursie der Nederl. Ornith. Vereeniging naar Hoek van Holland op zondag 6 juni 1915. *Ardea* 4, 91-98.
- Wit, R. de, 1958. De strijd om De Beer. *Natuur en Landschap* 12, 149-155.
- Wit, R. de, 1932. Robinson op De Beer. *Amoeba* 11, 157-160.
- Wittop Koning, D.A., 1881. *Nog een woord over den Rotterdamschen Waterweg*. Wyt & Zonen, Rotterdam, 31 pp.
- Wittop Koning, D.A., 1881. *Nog een woord over den Rotterdamschen Waterweg: tweede gedeelte*. Wyt & Zonen, Rotterdam, 31 pp.

3 Literatuur, chronologisch

<1900

- Twent, A.P., 1805. *Wandeling naar de zeeduinen van Wassenaar tot digt aan Scheveningen*. Vosmaer en Zonen, Den Haag, 38 pp.
- Anonymus, 1858. *Rapport over de verbetering van den waterweg van Rotterdam naar zee, uitgebragt door een raad van den waterstaat, ingesteld bij besluit van den Minister van Binnenlandsche Zaken van den 5den november 1857, no. 125, 3de afdeling. Van Weelden en Mingelen, 's-Gravenhage, 44 pp.*
- Caland, P., 1860. *Over eb en vloed. Verhandelingen van het Koninklijk Instituut voor Ingenieurs, 1860-1861, 29-58.*
- Anonymus, 1861. *De doorsnijding van den Hoek van Holland: met eene kaart*. Van Elk, Dordrecht, 12 pp.
- Rotterdammer, Een ⁸, 1871. *Een ernstig woord over de verbetering van het Hillegat*. Nijgh & Van Ditmarm, Rotterdam, 8 pp.
- Anonymus, 1879. *Voorloopig verslag van de Staats-Commissie benoemd bij Koninklijk besluit van 4 december 1877, no. 1, tot het instellen van een onderzoek omtrent de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee*. Algemeene Landsdrukkerij, 's-Gravenhage, 235 pp.
- Anonymus, 1880. *Eindverslag van de Staats-Commissie benoemd bij Koninklijk besluit van 4 december 1877, no. 1, tot het instellen van een onderzoek omtrent de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee*. Algemeene Landsdrukkerij, 's-Gravenhage, 155 pp.
- Anonymus, 1880. *Beantwoording door de Staatscommissie benoemd bij Koninklijk besluit van 4 december 1877, no. 1, tot het instellen van een onderzoek, omtrent de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee van eenige door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid bij schrijven van 23 augustus 1880, nr. 15, gestelde vragen*. Algemeene Landsdrukkerij, 's-Gravenhage, 38 pp.
- Fijnje, H.F., 1881. *Opmerkingen betreffende de verslagen van de staats-commissie omtrent de verbetering van den waterweg van Rotterdam naar zee*. Vieweg & Zoon, Nijmegen, 31 pp.
- Ingenieur, Geen ⁹, 1881. *Iets over den Rotterdamschen handel in het najaar 1861, over de verbetering der Nieuwe Maas en nog wat meer, over verschillende onderwerpen*. Bij Niemand, Rotterdam, 71 pp.
- Kok, W.A., 1881. *De waterwerken aan den Nieuwen-Maasmond*. Gebroeders Hendriksen, Rotterdam, 18 pp.
- Wittop Koning, D.A., 1881. *Nog een woord over den Rotterdamschen Waterweg*. Wyt & Zonen, Rotterdam, 31 pp.
- Wittop Koning, D.A., 1881. *Nog een woord over den Rotterdamschen Waterweg: tweede gedeelte*. Wyt & Zonen, Rotterdam, 31 pp.
- Altona, J.B., 1882. *Eene poging tot oplossing der kwestie van den Nieuwen Waterweg van Rotterdam naar zee*. Wyt & Zonen, Rotterdam, 14 pp.
- Schotman, D. Dz., 1882. *Onze waterwegen naar zee*. Van Elk, Dordrecht, 17 pp.

1900-1909

- Caland, P., 1902. *De Waterweg van Rotterdam naar zee*. Nijhoff, 's-Gravenhage, 12 pp.
- Roon, G. van & Wachter, H.W., 1904. *Rotterdamsche Natuurhistorische Club. Vergadering 28 juni 1904 in de Diergaarde. De Levende Natuur 33, 150-151.*
- Anonymus, 1905. *Verslag der vergadering, op 3 juni 1905 te Rotterdam gehouden. Verslagen en Mededelingen van de Nederlandsche Ornithologische Vereeniging 2, 1-5.*
- Anonymus, 1905. *Verslag der excursie, op 4 juni 1905 naar den Hoek van Holland gehouden. Verslagen en Mededelingen van de Nederlandsche Ornithologische Vereeniging 2, 6-12.*
- Thijssse, J.P., 1905. *Verslag der excursie, op 4 Juni 1905 naar den Hoek van Holland gehouden. Verslagen en Mededelingen van de Nederlandsche Ornithologische Vereniging 2, 6-7.*

1910-1919

- Boer, J.A.M. & Poort Jzn., D. van der, 1913. *Het strand van Rozenburg. De Levende Natuur 18, 184-186.*
- Oordt, G.J. van, 1913. *Waarnemingen van eendachtigen te Hoek van Holland. Ardea 2, 143-148.*
- Wigman, A.B., 1913. *Over het broeden van Larus canus L. De Levende Natuur 17, 117.*
- Malssen, J.F.M. van, 1915. *Een excursie naar den Hoek van Holland. De Levende Natuur 20, 161-165.*
- Wigman, A.B., 1915. *Verslag van de excursie der Nederl. Ornith. Vereeniging naar Hoek van Holland op zondag 6 juni 1915. Ardea 4, 91-98.*
- Anonymus, 1916. *De Waterweg langs Rotterdam naar zee: 1866-1916*. Ministerie van Waterstaat, 's-Gravenhage, 124 pp.
- Teixeira de Mattos, L.F., 1916. *De Waterkeeringen, Waterschappen en polders van Zuid-Holland: deel V: De Eilanden; afdeling I: het Eiland Rozenburg.*
- Sleen, R. van der, 1917. *De Beer. De Levende Natuur 22, 156.*

⁸ Pseudoniem van W. van der Hoeven.

⁹ Pseudoniem van P. Wachter.

- Thijssse, J.P., 1917. Natuurbescherming? *De Levende Natuur* 22, 82-84.
 Wachter, W., 1917. Natuurbescherming? *De Levende Natuur* 22, 81-82.
 Houten, P.W. van, 1918. Ornithologische waarnemingen op het eiland Rozenburg, lopende van 17 October 1916-12 April 1917. *Ardea* 7, 115-120.
 Oordt, G.J. van, 1918. Nieuwe broedplaats van de Kluit (*Recuivirostra avosetta*). *Ardea* 7, 127-128.
 Eykman, C., 1919. Elektrische vogelfotografie. IV. De vogels van den Hoek van Holland. *De Levende Natuur* 23, 301-312.

1920-1929

- Anonymus, 1920. *Verslag van de Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk Besluit van 20 maart 1916, no. 23, met opdracht een onderzoek in te stellen omtrent de oorzaken van de buitengewoon hoge waterstanden, tijdens den stormvloed van 13/14 januari 1916 voorgekomen op de in Zuidholland gelegen benedenrivieren, meer bepaaldelijk op den Rotterdamschen Waterweg*. Van Langenhuysen, 's-Gravenhage, 565 pp.
 Anonymus, 1922. *Verslag van de werkzaamheden der Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Vogels over het tijdvak 1 juli 1920 tot 1 juli 1921. Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Vogels Jaarboekje 1919-1921*.
 Oordt, G.J. van, 1924. Ornithologische waarnemingen in Nederland, 1908-1923. *Ardea* 13, 1-23.
 Anonymus, 1926. Excursie naar Hoek van Holland. *Ardea* 15, 107.
 Strijbos, J.P., ca. 1925. Op "De Beer". In: *Waar de stilte spreekt*, Becht, Amsterdam, p. 119-122.
 Beusekom, G. van, 1928. De planten van den Hoek van Holland. *De Levende Natuur* 32, 273-284.
 Tijnstra, G.J., 1927. "De Beer" Hoek van Holland. *De Levende Natuur* 32, 225-226.
 Tinbergen, N., 1927. De duinen van de Hoek van Holland. *De Levende Natuur* 32, 226-230.
 Heyblom, T., 1928. *Iets over den Waterweg langs Rotterdam naar zee*. In: *Gedenkboek uitg. ter gelegenheid van het 600-jarig bestaan van de stad Rotterdam: 1328-1928*, 157-162.
 Reus, J.G. de, 1928. Te veel belangstelling. *De Levende Natuur* 33, 219.
 Schuiling, R., Thysse, J.P., 1928. *Nederlandsche landschappen. 28: Westland*. Thieme, Deventer.
 Tijnstra, G.J., 1928. De beteekenis van de Beer voor onze (en vreemde) vogels. *De Levende Natuur* 32, 306-318.
 Tinbergen, N., 1928. Nieuws van "de Beer". *De Levende Natuur* 33, 219-220.
 Tinbergen, N., 1928. *Visdievingeschiedenis*. *De Levende Natuur* 33, 266.
 Tinbergen, N., 1928. Het bezoek aan De Beer. *De Levende Natuur* 33, 368.
 Anonymus, 1929. *Charadrius morinellus L. op den doortrek te Hoek van Holland*. *Ardea* 18, 179.
 Anonymus, 1929. Het bezoek aan De Beer. *De Levende Natuur* 33, 368.
 Burg, P. van der, 1929. *Verslag van de excursie der N.O.V., naar den Hoek van Holland op 20 October 1929*. *Ardea* 18, 191-193.
 Rutten, M., 1929. Wat we zagen. *De Levende Natuur* 33, 327-330.
 Tinbergen, N., 1929. Een slechtvalkenavontuur op de Beer. *De Levende Natuur* 34, 46-47.

1930-1939

- Bernink, J.A., Broer, A.L., Dingeldein, W.H., Drijver, J., Gazenbeek, J., Koster, F., Megaleep de Zwerver, Schaick, J.I. van, Stoppelaar, R.J. de, Strijbos, J.P., Tepe, R., Tinbergen, N., Tolman, R., Veldhuizen, A. van, Vijverberg, J. & Wigman, A.B., 1930. *De luister van het land*. Schoonderbeek, Laren. 310 pp.
 Oordt, G.J. van, 1930. The ornithological Reservations of the Netherlands in 1930. *Ardea* 19, 1-45.
 Oordt, G.J. van, 1930. Boekbespreking. *Ardea* 19, 99.
 Tinbergen, N., 1930. Lahol. De morinelplevier. *De Wandelaar* 2, 17-19.
 Tinbergen, N., 1930. Dagboek van De Beer. In: *De luister van het land*, Schoonderbeek, Laren, p. 189-197.
 Tinbergen, N., 1930. Uit het dagboek van De Beer (Hoek van Holland). *De Levende Natuur* 35, 125-134.
 Tolman, R., 1930. Een schitterend boek over een vogelparadijs. *De Wandelaar* 2, 334-338.
 Graaf, A. de, 1931. Bijdrage tot de kennis van bodem en plantengroei van De Beer (Hoek van Holland). *De Levende Natuur* 36, 45-55.
 Rutten, M., 1931. Het rooven van eieren en jongen van Sterns (*Sterna spec.*) door de scholekster (*Haematopus ostralegus L.*) op de Beer. *Ardea* 20, 176.
 Strijbos, J.P., 1931. Een nieuwe broedvogel in Nederland. *De Wandelaar* 3, 315-316.
 Strijbos, P.J., 1931. De lachstern, *Sterna gelochelidon K1.*, broedvogel in Nederland. *Orgaan van de Club van Nederlandsche Vogelkundigen* 4, 26-27.
 Thijssse, J.P., 1931. Alweer een nieuwe broedvogel. *De Levende Natuur* 36, 97-98.
 Thijssse, J.P., 1931. Onze nieuwe gasten. *De Levende Natuur* 36, 209-211.
 Tinbergen, N., 1931. Uit het dagboek van De Beer. *De Wandelaar* 3, 430-431.
 Brouwer, G.A. & Haverschmidt, F., 1932. Waarnemingen in 1932. *Ardea* 22, 1-20.
 Graaf, A. de, 1932. Merkwaardige vogels op De Beer. *De Levende Natuur* 37, 60.
 Kloot, W. van der, 1932. Twee distriktsexcursies naar De Beer. *Amoeba* 11, 2-5.
 Oordt, G.J. van, 1932. Kort verslag van de excursie N.O.V. op 8 October 1932 naar den Hoek van Holland. *Ardea* 21, 124-125.
 Strijbos, J.P., 1932. Exploratie. *De Wandelaar* 4, 8-13.
 Thijssse, J.P., 1932. De Flora van De Beer. *De Levende Natuur* 37, 137-141.
 Tinbergen, N., 1932. Vergelijkende waarnemingen aan enkele Meeuwen en Sterns. *Ardea* 21, 1-13.

- Wit, R. de, 1932. Robinson op De Beer. *Amoeba* 11, 157-160.
- Broekhuijsen, G.J., 1933. Een zilver-meeuwen-paar broedt op de Beer. *De Levende Natuur* 37, 350.
- Batelaan, G., 1933. Een dag naar de Scheurpolder. *De Wandelaar* 5, 189-192.
- Heymeijer, G.J., 1933. *De domeingronden aan den Hoek van Holland*. Rapport uitgebracht aan Z.E. den minister van Economische Zaken.
- Rees, L. van, 1933. Fasciatie of bandvorming. *Amoeba* 12, 27-28.
- Sijn, D van, 1933. Op zoek naar het Bontbekpleviertje. *De Wandelaar* 5, 389-392.
- Engelbrecht, W.A., 1934. Het ontstaan van den Hoek van Holland. *Rotterdamsch Jaarboekje 1934*, 55-64.
Enige wetenswaardigheden. Artikel van A.A. Beekman in het tijdschrift KNAG, mei 1919, 'De Masemunde'
- Graaf, A. de, 1934. Nieuwe bijdrage tot de kennis van bodem, plantengroei en vogelbevolking van De Beer (Hoek van Holland). *De Levende Natuur* 38, 304-312.
- Graaf, A. de, 1934. Nieuwe bijdrage tot de kennis van bodem, plantengroei en vogelbevolking van De Beer (Hoek van Holland) II. *De Levende Natuur* 38, 337-343.
- Burg, P. van der, 1935. Verslag van de excursie van de Ned. Ornith. Vereeniging naar den Hoek van Holland op 13 October 1935. *Ardea* 24, 270-272.
- Hoffman, W. & Scheygrond, A., 1935. *Wij trekken door Zuid-Holland*. Ten Brink, Arnhem, 115 pp.¹⁰
- Martens-Verhoog, E., 1935. Een tocht naar "De Beer". *De Wandelaar* 7, 71-72.
- Most van Spijk, A. van der, 1935. De Morinelplevier. *Buitensport* 1, 537-538.
- Niesen, F., 1935. Een dagje naar de Beer. *De Wandelaar* 7, 265-268.
- Niesen, F., 1935. Morinelplevieren op De Beer. *De Wandelaar*, 7, 331-334.
- Rogier, L.J., 1935. Met een oostinjevaarder van Rotterdam naar zee in 1840. Fragment uit een reisjournaal van N.A. Schrant. In E. Wiersum & H.C. Hazewinkel, *Rotterdams jaarboekje 1935*, 87-107.
- Rutten, M., 1935. Morinellen. *De Levende Natuur* 40, 202-203.
- Looveren, W. van, 1936. *Nieuwe Waterweg 1866-1936*. Stichting Havenbelangen, Rotterdam, 57 pp.
- Graaf, A. de, 1937. De Beer van 1933 tot 1936. *De Levende Natuur* 41, 297-305.
- Kloot, W.G. van der, 1936. De Beer (Hoek van Holland). *Natura* 35, 134-139.
- Kloot, W.G. van der, 1936. *Het Natuurmonument De Beer. Deel I: Het Landschap*. Wageningen.
- Kloot, W.G. van der, 1936. *Het Natuurmonument De Beer. Deel II: De plantengroei*. Wageningen.
- Tinbergen, N., 1936. Over de trek van de Grote Sterns. *De Levende Natuur* 41, 125-126.
- Tolman, R. & Schaick, J.I. van, ca. 1936. Voor- en najaar op De Beer. In: *Door veld en beemd*, Kok, Kampen, p. 61-77.
- Waard, S. de, 1936. Schuilhutherinneringen. *De Wandelaar* 8, 227-230.
- Waard, S. de, 1936. Schuilhutherinneringen (II). *De Wandelaar* 8, 267-272.
- Waard, S. de, 1936. Een novemberdag op De Beer. *De Wandelaar*, 8, 365-373.
- Kloot, W.G. van der, 1937. De invloed van de konijnen in het natuurmonument De Beer. *De Levende Natuur* 42, 33-41.
- Heymeijer, G.J., Cerutti, F.F.X., Drijver, J., 1939. *Niervaart. Een beschrijving van de ontwikkeling der heerlijkheid Niervaart en van den huidige toestand der staatsdomeinen*. Centrale Drukkerij, Nijmegen, 120 pp.
- Thijssen, J.P., 1938. *Onze groote rivieren*. Verkade, Zaandam, 72 pp.
- Waard, S. de, 1939. Een dagje bij de vogels op "De Beer" (I). In *Weer en Wind* 3, 172-178.
- Waard, S. de, 1939. Een dagje bij de vogels op "De Beer" (II). In *Weer en Wind* 3, 194-197.
- Waard, S. de, 1939. De kleine plevier broedvogel op "De Beer". In *Weer en Wind* 1, 252.

1940-1949

- Graaf, A. de, 1940. De duinen van Hoek van Holland. *De Levende Natuur* 44, 257-263.
- Sneller, Z.W., 1940. *De landmeter N.S. Cruquius en zijn plan tot doorgraving van de Hoek van Holland anno 1731*. In: *Bijdragen voor de vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde*. Reeks 8, deel 1, 257-284.
- Strijbos, J.P., 1940. Op inspectie. *De Levende Natuur* 45, 65-72.
- Binsbergen, N., 1941. *Uit Neerlands vogelleven*. Boot, 's-Gravenhage, 245 pp.
- Haversmidt, F., 1942. *Faunistisch overzicht van de Nederlandsche broedvogels*. Brill, Leiden, 136 pp.
- Verweij, J.A., 1942. Op de Beer. In: *Dwalend ginds en her*, Born, Assen.
- Steffen, W.K., 1943. Een winterse zwerftocht in het natuurreservaat "De Beer". In *Weer en Wind*, 19-22.
- Anonymus, 1946. *Het industriegebied van den Nieuwen Waterweg*. Stichting Havenbelangen, Rotterdam, 15 pp.
- Verhoeven, A.G., 1946. Inpoldering van rietgorzen, kreken en water in de z.g. Pan of Krim op Rozenburg. *Weg en Waterbouw* 6, 55-68.
- Bakker, J., 1947. De Beer. *Wij van Financiën* 2, 5.
- Krug, H., 1947. De Beer. In *Weer en Wind* 10, 114-115.
- Jong, A. de, 1949. Over aankomst en vertrek der grote sterns. In *Weer en Wind* 11, 17-159.
- Kooijmans, F.P.J., 1949. Nieuwe broedgevallen van de lachstern, *Gelochelidon nilotica* (Gm.) in Nederland, *Limosa* 22, 342-346.
- Oord, A.M. van den, 1949. Iets over de lachstern. In *Weer en Wind* 12, 125-127.
- Waard, S. de, 1949. Op het Vogeleiland (I). In *Weer en Wind* 11, 232-240.
- Waard, S. de, 1949. Op het Vogeleiland (II). In *Weer en Wind* 12, 9-13.

¹⁰ Zie pp. 103-105.

- Waard, S. de, 1949. Op het Vogeleiland (III). In *Weer en Wind* 12, 32-36.
 Waard, S. de, 1949. Op het Vogeleiland (IV). In *Weer en Wind*, 12, 46-52.
 Waard, S. de, 1949. Op het Vogeleiland (V). In *Weer en Wind* 12, 75-78.

1950-1959

- Anonymus, 1950. Verslag van de Excursie naar "De Beer", bij Hoek van Holland, op 23 oktober 1949. *Ardea* 37, 194-196.
 Anonymus, 1950. Verslag van de Nederlandsche Ornithologische Vereeniging van 1 Januari 1948 tot 31 December 1948. *Ardea* 37, 188-194.
 Kruijt, J.P. & Stoutjesdijk, P., 1950. *Verslag van een vegetatie-onderzoek op "De Beer"*. Verslag van een doctoraalonderzoek. Systematische Plantkunde Rijksuniversiteit Utrecht.
 Leeuwis, L.J., 1950. De Beer: vogeleiland vol verrassingen. *Toeristen Kampioen* 13, 243-245.
 Oord, A.M. van den, 1950. Verslag van de Excursie naar "De Beer" bij Hoek van Holland, op 23 October 1949. *Ardea* 37, 194-196.
 Waard, S. de, 1950. Nogmaals de Lachstern. In *Weer en Wind* 12, 187-193.
 Waard, S. de, 1951. Zangvogeltellingen op 'De Beer' in 1951. *De Wandelaar in Weer en Wind* 19, 26-31.
 Waard, S. de, 1951. Een vogeltrekdag aan de zeekant. *Toeristen Kampioen* 20, 580-582.
 Bierman, W.H., 1951. Verslag van de excursie naar De Beer op zondag 28 oktober 1951. *Ardea* 39, 378.
 Kist, J., 1951. Zwartkopmeeuw, *Larus melanocephalus* Temm., op "De Beer". *Limosa* 24, 3-6.
 Mörzer Bruijns, M.F. (red.), 1951. Het natuurmonument "De Beer", Stichting "Natuurmonument De Beer", 48 pp.
 Rooth, J., 1951. Vogelleven van de Beer. *Amoeba* 27, 83-86.
 Rooth, J., 1951. Vogelleven van de Beer II. *Amoeba* 27, 102-106.
 Rooth, J., 1951. Vogelleven van de Beer III. *Amoeba* 27, 128-131.
 Wegman, F., 1951. Ga mee naar De Beer. *Jeugd Kampioen* no 11, 298-300.
 Mees, G. Azn, 1952. Hoek van Holland in 1837. *Rotterdams Jaarboekje*, 179-181.
 Nieuwenhuis, J., 1952. De haven van Rotterdam in verleden en heden. Wolters, Groningen. 88 pp.
 Postma, C., 1952. Hoek van Holland tijdens de bezetting. *Rotterdams Jaarboekje*, 153-178.
 Swaab, J., 1952. Verslag van de excursie naar De Beer op 12 oktober 1952. *Ardea* 40, 175-176.
 Waard, S. de, 1952. On the Gull-billed Terns at "De Beer" near Hook-of-Holland in 1949. *British Birds* 45, 339-341.
 Mulder, J.H., 1953. Het streekplan van de Brielse Maas, *Tijdschrift voor Volkshuisvesting en Stedebouw*, 34, 25-32.
 Assem, J. van den, 1954. Waarnemingen over het gedrag van de Grote Stern. *De Levende Natuur* 57, 1-9.
 Assem, J. van den, 1954. Kokmeeuwen als belagers van Grote Sterns. *De Levende Natuur* 57, 141-145.
 Brouwer, G.A., 1954. Historische gegevens over onze vroege ornithologen en over de avifauna van Nederland. *Ardea* 41, 1-225.
 Mörzer Bruijns, M.F. (red.), 1954. Het natuurmonument "De Beer", 2de druk. Stichting "Natuurmonument De Beer", 48 pp.
 Hellebrekers, W.P.J., 1955. Kasarka-eend (*Casarca ferruginea*) op "De Beer". *Limosa* 28, 55-56.
 Kist, J., 1955. Een veldwaarneming van de "Siberische" Tijftjaf (*Phylloscopus collybita tristis* B.) op De Beer. *Limosa* 28, 3-6.
 Kist J. & Swaab J., 1955. Eerste waarneming van de Amerikaanse Zwarte Zeeëend, *Melanitta nigra americana* (Swainson). *Ardea* 43, 132-134.
 Overbeke, K., 1956. *De Rotterdamse haven*. 1956. De Torenlaan, Assen, 156 pp.
 Anonymus, 1956. Alarm over De Beer. *Natuur en Landschap* 10, 224 1956.
 Anonymus, 1956. Natuurmonument "De Beer" bedreigd? *Wiek en Sneb* 4, 78.
 Anonymus, 1956. *Randstad en Delta*. Rapport van de Provinciale Planologische Dienst in Zuid-Holland, Den Haag, 85 pp.
 Hoeve, J. ter, 1956. Een verandering in de grondwaterstand op Rozenburg door ontzilting in de bodem. *Landbouwkundig Tijdschrift* 68 no 11, 869-877.
 Kist, J., 1956. Verslag van de excursie naar De Beer op 16 oktober 1956. *Ardea* 44, 308.
 Velden, B. van der, 1956. Mededelingen. Waarneming van een Kleine Zilverreiger (*Egretta garzetta*). *Ardea* 44, 294-295.
 Anonymus, 1957. *Randstad en Delta. Een studie over de ontwikkeling van het Zuidhollandse zeehavengebied*. Waltman, Delft, 95 pp.
 Nagel, K., 1957. Vechten om de Beer. *Amoeba* 33, 94.
 Stuvell, H.J., 1957. Lichtpunten en schaduwzijden van het plan Europoort. *Land en Water*, 265-269.
 Voogd, C.N.A., 1957. Laat de Beer 'De Beer' blijven. *Natuur en Landschap* 11, 65-87.
 Wegman, F., 1957. Rotterdam heeft De Beer geschoten. *Land en Water*, 270-274.
 Anonymus, 1958. *Hoe staat het feitelijk met De Beer?* Stichting Natuurmonument "De Beer".
 Hana, K., 1958. *Europoort en recreatie*. Algemene Vereniging voor Natuurbescherming voor 's-Gravenhage en Omstreken, 's Gravenhage, 31 pp.
 Nelemans, B., 1958. Alweer De Beer. *Kruipnieuws* 20, 29-32.
 Roo de la Faille, W.G., 1958. *Van Tankers, Tonnage en de Toekomst van Rotterdam's haven*. Algemeene Friesche Levensverzekering-Maatschappij/Vereeniging van Levensverzekering en Lijfrente 'De Groot-Noord-Hollandsche van 1845', Rotterdam. 48 pp.
 Wit, R. de, 1958. De strijd om De Beer. *Natuur en Landschap* 12, 149-155.
 Bierman, W.H., 1959. Verslag van de Excursie naar De Beer op 26 okt 1958. *Limosa* 32, 172.

- Nijhoff, H., 1959. Europoort groeit, natuurgebied slinkt. *De Kampioen* 74, 168-169.
- Rooth, J. & Mörzer Bruijns, M.F., 1959. De Grote Stern (*Sterna sandvicensis* Lath.) als broedvogel in Nederland. *Limosa* 32, 13-23.
- Tekke, M.J., 1959. Verslag van de excursie van de afd. C.N.V., op De Beer op 11 mei 1958. *Limosa* 32, 80.

1960-1969

- Vey Mestdagh, J.H. de, 1960. Het nieuwland genaamd Den Andel. 141-1868. *Rotterdams Jaarboekje* 1960, 137-161.
- Anonymus, 1961. *Het natuurmonument "De Beer"*, 3de geheel herziene druk. Stichting 'Natuurmonument "De Beer"', 40 pp.
- Haven, H., Mennema, J. & Nijhoff, P., 1961. *Rotterdam waarheen?* Raad voor de Lichamelijke Opvoeding, 158 pp.
- Adriani, M.J. & Maarel, E. van der, 1962. De duin- en slikgebieden van Voorne en het Brielse gat. *Natuur en Landschap* 16 (2), 177-197.
- Anonymus, 1962. De slag om Voorne. *Natuur en Landschap* 16, 209-215.
- Anonymus, 1962. *De natuurgebieden van Voorne bedreigd*. Contact-Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming, Stichting Het Zuid-Hollands Landschap, Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, Stichting Natuurmonument De Beer, Stichting Wetenschappelijk Duinonderzoek, 32 pp.
- Haven, H., 1962. Verliest Nederland twee kostbare duingebieden? *Natuurwereld* 13, 469-477.
- Nijhoff, P., 1963. Exit De Beer. *Natuur en Landschap* 17, 101-117.
- Walsum, G.E. van, 1963. Heden en toekomst. In *Rotterdams Jaarboekje* 1963, 123-135.
- Anonymus, 1964. De Beer sloot 1 januari 1964 voorgoed. *Natura* 61, 1-2.
- Anonymus, 1964. Het trieste einde van De Beer. *Het Vogeljaar* 12, 213-216.
- Braaksma, S., 1964. Het voorkomen van de Stormmeeuw *Larus canus*. *Limosa* 37, 58-95.
- Koeman, J.H., Genderen, H. van, 1965. Some preliminary notes on residues of chlorinated hydrocarbon insecticides in birds and mammals in the Netherlands. *Mededelingen van de Landbouwhogeschool en de Opzoekingsstations van de Staat te Gent* 30, 1879-1887.
- Lucas, P., 1965. *Overzicht van de bemoeiingen van het gemeentebestuur van Rotterdam met de totstandkoming van de havens en industrieterreinen in het gebied van de Botlek. Deel I (1945-1957)*. Gemeente archief Rotterdam.
- Lucas, P., 1965. *Overzicht van de bemoeiingen van het Gemeentebestuur van Rotterdam met de totstandkoming van de havens en industrieterreinen in het gebied van de Botlek. Deel II (1957-1965)*. Gemeente archief Rotterdam.
- Ouweneel, G., 1965. Merkwaardig terugzien op "De Beer". *Het Vogeljaar* 13, 535.
- Adriani, M.J. & Maarel, E. van der, 1968. *Voorne in de branding*. Stichting wetenschappelijk duinonderzoek Oostvoorne, 104 pp.
- Lucas, P., 1968. *Overzicht van de bemoeiingen van het Gemeentebestuur van Rotterdam met de totstandkoming van de havens en industrieterreinen in Europoort (1957 t/m 1967)*. Gemeente archief Rotterdam.
- Ouweneel, G., 1968. De voorgeschiedenis van een industriegebied. *De Levende Natuur* 71, 174-181.

1970-1979

- Jager, K.W., 1970. *Aldrin, dieldrin, endrin and telodrin*. Proefschrift, Universiteit van Amsterdam.
- Koeman, J.H., 1971. *Het voorkomen en de toxicologische betekenis van enkele chloorkoolwaterstoffen aan de Nederlandse kust in de periode van 1965 tot 1970*. Proefschrift, Rijksuniversiteit Utrecht.
- Walsum, G.E. van (red.), 1972. *Rotterdam – Europoort 1945-1970*. Donker, Rotterdam, 330 pp.
- Anonymus, 1974. *Eerbetoon aan de Stichting Natuurmonument De Beer*.
- Ouweneel, G., 1978. Herinneringen aan "De Beer". *De Lepelaar* 57, 22-26.
- Strijbos, J.P., 1978. Het vogeleiland "De Beer" exit. *De Levende Natuur* 81, 1-8.
- Adriani, M.J., Gonggrijp, G.P., Nijkamp, J.F. & Regteren-Altena, J.F. van, 1980. *Ontdek de duinen*. IVN/VARA/PWN, Amsterdam/Hilversum, 288 pp.

1980-1989

- Dahmeijer, J., Sonneveld, J. & Reedijk, P.G., 1981. *'s-Gravenzande in verleden en heden*. Gemeente 's Gravenzande, 108 pp.
- Tekke, M.J., 1981. Een Pakistaanse prinses bezoekt "De Beer". In: *Een leven met de vogels*, Den Haag, 47-48.
- Kooijmans, F.P.J., 1984. Zo, hebben jullie je verslapen .... *De Lepelaar*, 158-161.
- Tetteroo, A.J.M., 1982. *Groei en evolutie van Rozenburg*. Culturele Raad van Rozenburg, 200 pp.
- Verbeek, J.R., 1989. *Kustversterkingen 1900-1940*. Schuyt & Co, Haarlem, 352 pp.
- Goey, F. de, 1990. *Ruimte voor industrie. Rotterdam en de vestiging van industrie in de haven 195-1975*. Stichting Historische Publicaties Roterodamum, Rotterdam, 299 pp.

1990-1999

- Bergwerff, J., 1991. *Rozenburg in oude ansichten, deel 7*. Europese Bibliotheek, Baarn.
- Anonymus, sa. *Rotterdam, Botlek en Europoort. Verslag van de conferentie voor rectoren, directeuren en docenten van het V.H.M.O., gehouden door het C.B.O. op 14 en 15 oktober 1959 te Rotterdam*. Stichting Contactcentrum Bedrijfsleven-Onderwijs, Den Haag, 50 pp.

- Boven, R.M. van, Schobben, J.H.M., 1993. *Risico-analyse voor een indicator-soort van het zeemilieu: de populatiedynamica van de grote stern in Nederland*. Rapport DGW-93.006, Dienst Getijdewateren, Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat, ministerie van Verkeer en Waterstaat.
- Nol-Spoor, H.A. van der, 1994. *Keetmeisje in Europoort*. Voet, Capelle aan den IJssel, 144 pp.
- Fris, A.S., 1995. *Honderd meter groene archieven*. Vereniging Natuurmonumenten/Stadsarchief Amsterdam, 's Graveland/Amsterdam.¹¹
- Voous, K.H., 1995. *In de ban van vogels*. Scheffers, Utrecht, 605 pp.
- Brenninkmeijer, A. & Stienen, E.W.M., 1997. *Migratie van de grote stern *Sterna sandvicensis* in Denemarken en Nederland*. Rapport 302, Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Wageningen.
- Meininger, P.L. & Arts, F.A., 1997. De Strandplevier *Charadrius alexandrinus* als broedvogel in Nederland in de 20e eeuw. *Limosa* 2: 41-50. Ouweneel, G., 1998. Frans Kooijmans overleden. *Het Vogeljaar* 46, 41-43.
- Ouweneel, G., 1998. Frans Kooijmans overleden. *Het Vogeljaar* 46, 41-43.
- Sakkers, H., 1998. Festung Hoek van Holland. Een parel van de Atlantikwall aan de Nieuwe Waterweg, 1942 – 1945. Meulenberg, Middelburg.
- Schoor, A. van der, 1999. *Stad in aanwas. De geschiedenis van Rotterdam tot 1813*. Waanders, Zwolle. 416 pp.

>2000

- Laar, P. van der, 2000. *Stad van formaat. Geschiedenis van Rotterdam in de negentiende en twintigste eeuw*. Waanders, Zwolle, 640 pp.
- Meininger, P., Arts, F.P. & Swelm, N.D. van, 2000. *Kustbroedvogels in het Noordelijk Deltagebied: ontwikkelingen, knelpunten, potenties*. Rapport RIKZ/2000.052. Rijksinstituut voor Kust en Zee/ Stichting Ornithologisch Station Voorne, Middelburg/Oostvoorne, 238 pp.
- Ouweneel, G., 2000. Adrenaline op De Beer. In: *Vogellogboek van de twintigste eeuw. 75 belevingen van 50 Nederlandse vogelaars*. Samengesteld door Lex Peeters, Kemper Uitgevers, 2000.
- Prooi, J., 2000. *Rozenburg in oorlogstijd*. Rijpsma Drukkers, 128 pp.
- Tetteroo, A.J.M., 2000. *Rozenburg door de eeuwen heen*. Rotterdam, 200 pp.
- Kruuk, H., 2003. *Niko's nature, a life of Niko Tinbergen and his science of animal behaviour*. Oxford University Press, Oxford. 391 pp.
- Ouweneel, G., 2004. 1935 Veertig jaar Stichting Natuurmonument De Beer 1975. *Sterna* 49, 62-66.
- Ouweneel, G., 2005. HMS Maidstone. *Het Vogeljaar* 53, 168-169.
- Rolf, R. & Sakkers, H., 2005. *Duitse bunkers in Nederland*. PRAK publishing, Middelburg, 240 pp.
- Bouterse, J., 2006. De Beer, over de geschiedenis van het gebied en het natuurbeheer. In: *Ontwikkelingen in het Noordelijk Deltagebied*. Stichting De Faunabescherming, Amstelveen.
- Brolsma, J.U., 2006. *Havens, kranen, dokken en veren. De Gemeentelijke Handelsinrichtingen en het Havenbedrijf der gemeente Rotterdam, 1882-2004*. Matrijs, Utrecht, 392 pp.
- Ouweneel, G., 2006. De geschiedenis van natuurmonument De Beer, een eerste klas landschap. *Sterna* 51, 42-46, na 68.
- Buijsman, E., 2007. *Een eerste klas landschap. De teloorgang van natuurmonument De Beer*. Matrijs, Utrecht, 240 pp.
- Ouweneel, G., 2007. Ontdekking. *Het Vogeljaar* 55, 73-73.
- Ouweneel, G., 2008. Mijmeren boven oude dagboeken. *Sterna* 53, 73-75.
- Ouweneel, G., 2010. HMS Maidstone. In: G. Ouweneel, *Vogelvrij en 70 andere Vlerkenstreken*. Stichting Het Vogeljaar, 2010.
- Ouweneel, G., 2011. De Beer, Nederland. In: G. Ouweneel, *Voor vogels de wereld rond*, pp. 30-36.

Zonder jaar

- Bergwerff, J., sa. *Het bijzondere leven van Willem Pols*.¹²
- Bergwerff, J., sa. *Rozenburg in oude ansichten, deel 11*. Europese Bibliotheek, Baarn.
- Beusekom, G. van, Kooijmans, F.P.J., Rutten, M.G. & Tinbergen, N., sa. *Het vogeleiland*. AG Schoonderbeek, Laren, 248 pp.¹³
- Brandsma Johzoon, W., sa. *Studiën over het veranden van riviermonden, toegepast op, en beschouwd in verband met den waterweg door Hoek van Holland*. Ducroissi Goetzee, Rotterdam, 19 pp.

Overig

- Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Vogels, Jaarverslagen [diverse jaren]
- *Nederlandsche Vereeniging tot bescherming van Vogels. Jaarverslag over 1907.*
  - *Nederlandsche Vereeniging tot bescherming van Vogels. Jaarboekje 1911 (verslag 1910).*
  - *Jaarboekje der Nederlandsche Vereeniging tot bescherming van Vogels. 1917 en 1918.*
  - *Nederlandsche Vereeniging tot bescherming van Vogels. 1898-1923. Bevat de Jaarverslagen, uitgebracht in 1922 en in 1923.*

¹¹ Het archief van de Stichting Natuurmonument De Beer maakt deel uit van het archief van Natuurmonumenten.

¹² Niet gepubliceerd manuscript.

¹³ Het boek kent geen jaartal. Volgens Van Oordt, die er in 1930 in het tijdschrift *Ardea* een boekbespreking aan wijdde, is het jaar van uitgave echter 1930. In de originele uitvoering heeft het boek een stofomslag. Hierop staat als titel 'Op het Vogeleiland'.

- *Nederlandsche Vereeniging tot bescherming van Vogels. Verslagen en mededelingen 1924-1928.*
  - *Verslagen en bijdragen 1929-1936. Nederlandsche Vereeniging tot bescherming van Vogels.*
- Stichting Natuurmonument De Beer. Jaarverslagen van de Stichting Natuurmonument De Beer, 1936-1944, 1946-1974.

4 Kranten- en tijdschriftenartikelen ^{14 15}

1921

- Aan den overkant. Algemeen Handelsblad, 2 juni. [Drijver]

1923

- Strandleven. De Groene Amsterdammer, 21 juli. [Thijssen]
- Strandleven II. De Groene Amsterdammer, 28 juli. [Thijssen]

1928

- Nederlandsche Natuurhistorische Vereeniging, excursie van de afd Rotterdam. Nieuwe Rotterdamsche Courant, 12 juni.
- Op den Hoek van Holland. Algemeen Handelsblad, 26 mei 1928.

1929

- Bij de sterns op Rozenburg. Oprechte Haarlemsche Courant, 5 oktober.
- Bij de sterns op Rozenburg. Enkhuizer Courant, 8 oktober.

1931

- Twee geestelijken vermist. Dagblad van het Noorden, 2 september.
- Twee geestelijken vermist. Het Vaderland, 2 september.
- Het avontuur der beide R.K. geestelijken. Leeuwarder Courant, 3 september.

1932

- Een wandeling door het "Vogeleiland". Christelijke Illustratie, 31 december. [De Jong]

1933

- Naar "de Beer" als de sterns broeden. 14 juni 1933.
- Twee dagen op De Beer. Provinciale Overijsselsche en Zwolse Courant, 15 juni 1933.
- Rozenburg, Kroondomein. Het Volk, 19 juli 1933.
- Vogels van diverse pluimage. Het Volk, 26 juli 1933.

1935

- Een tocht naar "De Beer". De Nieuwe Courant, 15 oktober 1935.
- Het mooie land – zoo bij de hand. Nieuwe Rotterdamsche Courant, 27 oktober 1935.
- 1936
- Op het eiland Rozenburg. Het natuurmonument "De Beer". De Spiegel, 1936.
- Op het eiland der gelukzaligen. De Telegraaf, 14 april 1936.
- Op het eiland der gelukzaligen. De Telegraaf, 15 april 1936.
- Waar "De Jager" koning is. De Telegraaf, 18 juni 1936.
- Natuurmonument bij Hoek van Holland. De Maasbode, 16 augustus 1936.

1936

- Een uur in het water gelegen! De Tijd, 4 januari 1936. ¹⁶

1937

- Van het eiland Rozenburg. Panorama, 27 mei 1937.
- Een kazerne op het eiland Rozenburg. Rotterdamsch Nieuwsblad, 25 augustus 1937.

1938

- De Beer. De Rotterdammer, 8 oktober 1938.
- "De Beer", het vogelparadijs op Rozenburg. Wereldkroniek, 2 juli 1938.
- De Morinelplevier heeft geen vreesch voor den mensch. De Telegraaf, 2 oktober 1938.

¹⁴ De hier vermelde artikelen vormen slechts een selectie; volledigheid is niet nagestreefd. Ook de voortgaande digitalisering van dag- en weekbladen en tijdschriften zal zeker nieuwe titels opleveren.

¹⁵ In een aantal gevallen is de auteur van het betreffende artikel aan het eind van de beschrijving toegevoegd in de vorm van [...].

¹⁶ Over het curieuze avontuur van oud-opzichter Haaksman en zijn zoon.

1939

- Winterwandeling langs den Waterweg. Toeristen Kampioen 4, 128-130, 28 januari 1939. [Van Sijn]
- Bij de vogels op “De Beer”. Panorama, 25 mei 1939.

1942

- Betreden van den Scheurpolder. Nieuwe Brielsche Courant, 14 april 1942.

1946

- Natuurmonument de Beer, nog steeds van waarde. Toeristen Kampioen 9, november 1946.

1948

- Veertig duizend eieren aan de... Noordzee. De Maasbode, 12 januari 1948.
- 't Gevogelte dat op wiecken zweeft, De Maasbode, 12 juni 1948.
- De Beer, een oorlogsslachtoffer dat al weer aardig opknaapt. Algemeen Dagblad Rotterdam, 28 juni 1948.
- Op het vogeleiland heeft de natuur vrij spel. Rotterdamsch Parool, 14 augustus 1948.
- De Beer in de herfst, een hotel voor vogels op trek. Het Vrije Volk, 13 september 1948.

1949

- Natuurmonument “De Beer”, De Schiedamsche Gemeenschap, 1, 37-39, mei 1949. [De Jong]
- Bij Wabe Korfmaker op zijn vogeleiland Rozenburg. Nieuwe Haagsche Courant, 27 mei 1949.
- “De Beer” – Gereed u te ontvangen – Vogeleiland vol verrassingen. Duizend en één, 4 juni 1949.
- Vogellevens op “DE BEER”, Panorama, no 26, 30 juni 1949.
- Ga mee naar De Beer! Jeugd Kampioen 4, juli 1949.
- Op vogeleiland overstemt het gekrijs van de sterns de branding. Het Vrije Volk, 9 juli 1949.
- Oase van stilte en rust. Trouw, 30 juli 1949.

1950

- Onze Natuurmonumenten. Dagblad van Coevorden, 18 februari 1950.
- Eierendans op de Beer. Parool, 1 juni 1950.
- Het Natuurmonument De Beer, unieke vogelbroedplaats van Europese vermaardheid. Goudse Courant, 3 juni 1951.
- Vogelparadijs in Hollands kustgebied. De Maasbode, 29 juni 1950.
- Vogels maar ook mensen komen telkens op de “De Beer” terug. Het Parool, 1 juli 1950.
- Het plantenleven op de Beer. De Maasbode, 21 juli 1950.
- Pimpnellen en judasoren. Katholieke illustratie no 31, 4 augustus 1950.
- Op bezoek bij de Lachstern, Nieuwe Rotterdamsche Courant, 12 augustus 1950. [De Waard]

1951

- Natuurreservaat “De Beer” krijgt oude bekoring weer terug. De Rotterdammer, 5 februari 1951.
- Broedtijd achter de duinen en aan zee. Algemeen Dagblad, 9 juni 1951. [De Waard]
- Het Natuurmonument De Beer. Nieuwe Rotterdamse Courant, 9 juni 1951. [De Waard]
- Een schelpenstrand vol verrassingen. De Maasbode, 30 juni 1951.
- Weerzien van De Beer. Algemeen Dagblad, 11 augustus 1951.
- Een vogeltrekdag aan de zee. Toeristenkampioen, oktober 1951.
- Vogeltrek op de Beer. Gods Vrije Natuur, oktober 1951.
- Vogeleiland “De Beer”. De Telegraaf, 3 november 1951. [Strijbos]
- Winterdag op “De Beer”, Algemeen Dagblad, 22 december 1951.
- Ga mee naar De Beer. Jeugdkampioen no 11, 1951. [Wegman]

1952

- Op zoek naar de broedvogels van 't hooggebergte van Lapland. De Telegraaf, 20 september 1952.

1953

- Van fouragiers en roofridders ... In Augustus is “De Beer” nog vol leven. Maandblad van de Schiedamse Gemeenschap, mei 1953. [De Jong]
- De Beer is de Beer niet meer. Algemeen Handelsblad, 24 oktober 1953.

1954

- Een sensatie, zo'n vogelwolk boven je hoofd. Het Vrije Volk, 10 juni 1954.
- Vogels houden van eiland De Beer. Het Vrije Volk, 28 oktober 1954.

1955

- De Beer verandert door aanslibbing en myxomatose. Het Vrije Volk, 9 juni 1955.

- Verloren in de wijde, ijle ruimte waar het water speelt met honderden dode kwallen en rozestruiken laaiende vlammen lijken. Nieuwe Rotterdamsche Courant, 5 november 1955.

1956

- De Beer, ons mooie vogelreservaat is in gevaar. Toeristen Kampioen 19, 423, 1956.
- Kuier over De Beer. Jeugd Kampioen 5, 6-15, 1956.
- De Buitenhaven, een nieuw groots project. Aanleg slechts een kwestie van tijd te achten. Het monsterschip moet Rotterdam niet voorbijgaan. Dordrechts Nieuwsblad, 20 oktober 1956.
- Verdwijnde landschapstypen bij Rotterdam. Het Vrije Volk, 22 november 1956.
- Somber geluid over reservaat De Beer. 17 december 1956.
- Kuier over De Beer. Jeugdkampioen, 5-15. [Wegman]

1957

- Industrie neemt bezit van Rozenburg. Het Vaderland, 12 juni 1957.
- "Overslagbedrijf Rotterdam" naar kop van Rozenburg. Het Rotterdamsch Parool, 28 augustus 1957.
- Havenuitbreiding in kop van Rozenburg. Het Vrije Volk, 27 september 1957.
- Rotterdam-1980: werkgebied verdubbeld, 4 dochtersteden. Het Vrije Volk, 17 oktober 1957.
- Havencomplex (f 135 miljoen) op kop van Rozenburg. Nieuwe Haagsche Courant, 8 november 1957.
- Rotterdam ontvouwt plan-"Europoort". De Volkskrant, 8 november 1957.
- "De Beer gedoemd tot verdwijnen. De Volkskrant, 8 november 1957.
- Enorm havenproject op kop van het eiland Rozenburg. Het Rotterdamsch Parool, 8 november 1957.
- Derde deel van het eiland Rozenburg bestemd voor grote, nieuwe havens en industrie-vestiging. Het Rotterdamsch Parool, 8 november 1957.
- Burgemeester van Walsum: Uitvoering zo snel mogelijk. Het Rotterdamsch Parool, 8 november 1957.
- Groot project voor havenaanleg in de kop van Rozenburg. Nieuwe Rotterdamse Courant, 8 november 1957.
- Enorm havenproject op kop van het eiland Rozenburg. Haags Dagblad, 8 november 1957.
- Een pleidooi voor "De Beer" is een pleidooi voor een verloren zaak. De Tijd, 28 november 1957.
- Europoort: groot gevaar voor de recreatie. Het Rotterdamsch Parool, 28 november 1957.
- Wij moeten het landschap van de Beer eerbiedigen. Algemeen Handelsblad, 30 november 1957.
- Degradatie van De Beer tot Stadspark. De Telegraaf 30, november 1957. [Strijbos]
- Is het gedaan met "De Beer"? De Havenloods, 5 december 1957.
- Waar in het duinstruweel broeden zoveel nachtegalen? Nieuwsblad voor de Hoeksche Waard, IJselmonde en Putten, 6 december 1957.
- Recreatieproblemen rondom Europoort. De Havenloods, 12 december 1957.
- Studie over ontwikkeling van zeehavengebied Zuidholland. Het Parool, 14 december 1957.
- Rotterdam, poort van Europa. Nederlandsche Gedachten, 14 december 1957.
- "DE BEER" trekt nu meer bezoekers dan ooit tevoren. Het Vrije Volk, 20 december 1957.

1958

- Plan-Europoort kwam nog maar net op tijd. Nieuwe Rotterdamse Courant, 15 februari 1958.
- Bedreigde natuur om Rotterdam. De Havenloods, 20 maart 1958.
- Europoort nog in beraad bij kabinet. De Telegraaf, 10 april 1958.
- Europoort haven, het hart van Rotterdam. De Groene Amsterdammer, 19 april 1958
- Grootse natuurtentoonstelling in AHOY. De Havenloods 24 april 1958.
- "Rotterdamers waarheen?". De Tijd, 28 april 1958.
- Het werk aan Europoort ingeluid met explosie en sirenegeloei. Nieuwe Rotterdamsche Courant, 11 juni 1958.
- De Beer moet sneuvelen. Parool, 18 augustus 1958.
- "DE BEER" is in gevaar. Nieuwe Haagsche Courant, 27 augustus 1958.
- Hoog tempo in de uitvoering van plan-Europoort. Nieuwe Rotterdamse Courant, 13 september 1958.
- De toekomst van De Beer. Nieuwe Rotterdamse Courant, 13 september 1958.
- Willem Pols, Nieuwe Haagsche Courant, 19 september 1958.

1959

- Operatie-Europoort veegt De Beer van de kaart. Het Rotterdamsch Parool, 6 juni 1959.
- Europoort groeit, natuurgebied slinkt. Kampioen, juni 1959.
- Van De Beer is nog 1000 hectare natuurschoon over. Het Vrije Volk, 24 september 1959.
- Veerman Ary Prins kijkt bezorgd naar 1 januari 1960. Zondagsblad, 10 oktober 1959.
- De grootste haven van Europa, Elseviers Weeblad, 12 december 1959.

1960

- Geen Hoogovens op De Beer zeggen natuurbeschermers. Nieuwe Vlaardingsche Courant, 25 januari 1960.
- De hoogovenplannen op Rozenburg. De Stem, 13 februari 1960.
- Bouw van staalfabrieken op Rozenburg kan beginnen. Haags Dagblad, 3 maart 1960.

- Moeten broedkolonies het veld ruimen voor nog een staalbedrijf? De Tijd-Maasbode, 21 mei 1960.
- Heden en toekomst van De Beer. Toeristen Kampioen, nummer 13, 1 juli 1960.
- In Europoort reeds meer dan 26 miljoen m³ grond verzet. Het Zuiden, 19 augustus 1960.
- Meneer Industrie op jacht, maar De Beer lééft nog. Rotterdamsch Nieuwsblad, 19 augustus 1960.
- Wabe Korfmaker vecht voor De Beer. Het Vrije Volk, 31 december 1960.
- Zo werd een nationaal project getorpedeerd. De Telegraaf, 13 december 1960.

1961

- De Beer: schoolvoorbeeld van overhaaste beslissing. Het Rotterdamsch Parool, 12 april 1961.
- Europoort kan natuurmonument De Beer niet verdringen. Haagsche Courant, 29 april 1961.
- Expositie over De Beer. Nieuwe Rotterdamsche Courant, 4 mei 1961.
- Weer sterns op de Beer. Het Vrije Volk, 4 mei 1961.
- Waardevolle gids en interessante expositie. De Havenloods, 4 mei 1961.
- De kluut die de mens en zijn werk tart. Algemeen Dagblad, 17 mei 1961.
- De Beer is springlevend. De Waarheid, 18 mei 1961.
- Verwoesting, maar ook winst. De Tijd/De Maasbode, 3 juni 1961.
- U vergist U: De Beer is nog springlevend. Rotterdamsch Nieuwsblad, 28 juli 1961.
- Achter Europoort ligt uniek natuurreservaat. Het Zuiden, 4 augustus 1961.
- Ernstige kritiek op beleid regering voor Europoort. Het Rotterdamsch Parool, 25 oktober 1961.
- Waterweg en Europoort krijgen één mond met gescheiden vaarwegen. Het Rotterdamsch Parool, 26 oktober 1961.
- Problematiek havenmond Europoort. Nieuwe Rotterdamse Courant, 21 december 1961.

1962

- Inpoldering Maasvlakte: een nieuwe aanslag op de recreatiekansen van tienduizenden Rotterdammers? De Havenloods, 1 februari 1962.
- Europoortplannen slokken “De Beer” geheel op. Trouw 17 maart 1962.
- Lapt Rotterdam de natuur aan zijn voetzool? Algemeen Dagblad, 21 april 1962.
- Werk in uitvoering; Europoort. Nieuwe Rotterdamse Courant, 17 mei 1962.
- Het staalproject op Rozenburg. Nieuwe Rotterdamse Courant, 20 september 1962.
- “Rotterdam ontmoet tegenwerking bij de overdracht van De Beer”, Nieuwe Rotterdamse Courant, 5 oktober 1962.
- Nog nevelen om het staalproject voor Rozenburg, Nieuwe Rotterdamse Courant, 5 oktober 1962.
- “De Beer” bleek niet te redden. Trouw, 13 november 1962.
- Bij de verdwijning van het natuurmonument “De Beer”. Nieuwe Rotterdamse Courant, 24 december 1962.
- De Beer ruimt het veld voor bedrijfsmoloch. Nieuwe Rotterdamse Courant, 28 december 1962.

1963

- Nu “De Beer” is geschoten, grijpt “Europoort” naar Voorne. De Tijd-Maasbode, 2 februari 1963.
- Het leven van jachtopziener Pols is de geschiedenis van Rozenburg. Brielse Courant, 14 februari 1963.
- Een natuurmonument gaat verdwijnen. Havennieuws, juni 1963.
- De Beer in doodsstrijd – en velen komen kijken. Het Vrije Volk, 20 september 1963.
- Reservaat De Beer gaat 1 januari voorgoed dicht. Friese Koerier, 3 december 1963.
- Natuurreservaat De Beer sluit op 1 januari. Het Vrije Volk, 3 december 1963.
- De Beer moet op 1 januari dicht. De Waarheid, 3 december 1963.
- “De Beer” sluit. De Telegraaf, 3 december 1963.
- Natuurreservaat “de Beer” wordt opgeheven, De Tijd/De Maasbode, 3 december 1963.
- Na ondergang “De Beer” andere kansen grijpen. XXXXX, 7 december 1963.
- De Brandt! Het Vrije Volk, 19 december 1963.
- “De Beer” sterft. Algemeen Dagblad, 19 december 1963.
- Moeder De Beer wordt levend verbrand en begraven. Algemeen Handelsblad, 31 december 1963.

1964

- Natuurmonument De Beer verkwaanseld voor dollars en olie. Friese Koerier, 18 januari 1964.

1984

- Herinneringen aan De Beer. Het Vrije Volk, 3, 10, 17 en 24 november 1984. [Vechtman]

1992

- De moord op De Beer. HP/De Tijd, 5 juni 1992.

2002

- Drie eitjes, zou ik zo zeggen... NRC Handelsblad, 20 juni 2002.

